

**UCHWAŁA NR XIII/114/2019
RADY GMINY STARA DĄBROWA**

z dnia 29 listopada 2019 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu opieki nad zabytkami gminy Stara Dąbrowa na lata 2019-2022

Na podstawie art. 87 ust. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r. poz. 2067 z: zem.) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny program opieki nad zabytkami gminy Stara Dąbrowa na lata 2019-2022, którego treść stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

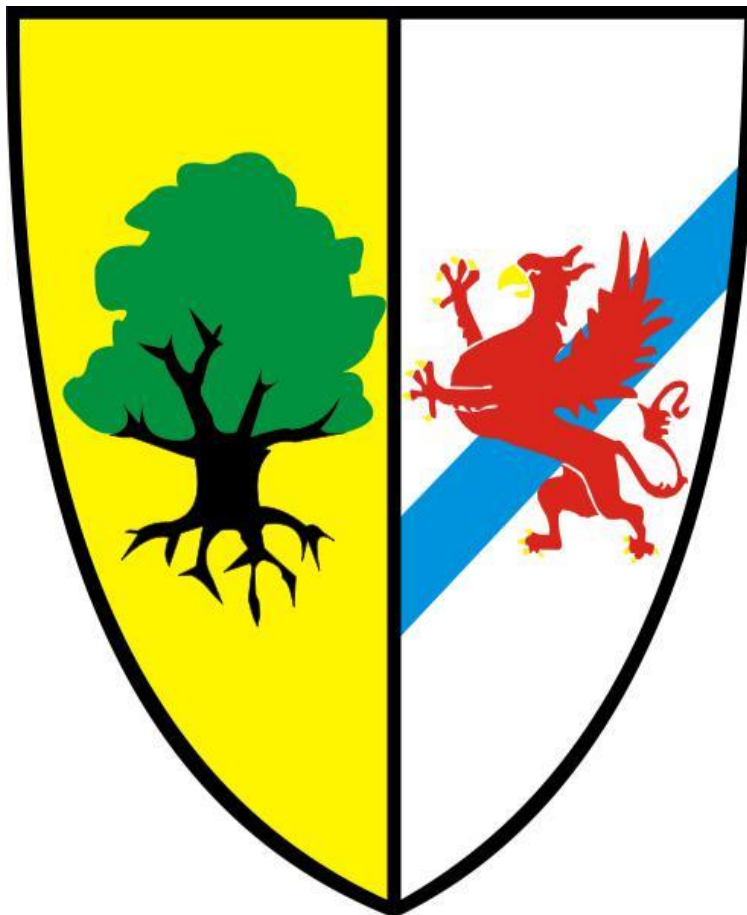
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Stara Dąbrowa .

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Krzysztof Bartnicki

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STARA DĄBROWA NA LATA 2019 - 2022

Opracowanie:
Bogumiła Skrzyszowska

Czerwiec 2019 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Spis treści	
<u>Spis treści</u>	<u>1</u>
<u>1. Wstęp</u>	<u>3</u>
<u>2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami</u>	<u>3</u>
<u>3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami</u>	<u>4</u>
<u>3.1. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w ustaleniach międzynarodowych</u> ...	<u>4</u>
<u>3.2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce</u>	<u>4</u>
<u>4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego</u>	<u>12</u>
<u>4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami</u>	<u>12</u>
<u>4.1.1. Strategia Rozwoju Kraju 2020</u>	<u>12</u>
<u>4.1.2. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami</u>	<u>12</u>
<u>4.1.3. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020</u>	<u>14</u>
<u>4.1.4. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020</u>	<u>14</u>
<u>4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu</u>	<u>15</u>
<u>4.2.1. Strategia rozwoju województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020</u>	<u>15</u>
<u>4.2.2. Zachodniopomorski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020</u>	<u>15</u>
<u>4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego</u>	<u>16</u>
<u>4.2.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2017 – 2020 (WPONZ WZ)</u>	<u>19</u>
<u>4.2.5. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego</u>	<u>20</u>
na lata 2015 - 2018	<u>20</u>
<u>5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego</u>	<u>20</u>
<u>5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy</u>	<u>20</u>
<u>5.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stara Dąbrowa</u>	<u>20</u>
<u>5.1.2. Miejscowy Planu Zagospodarowania Przestrzennego</u>	<u>23</u>
<u>5.1.3. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Stara Dąbrowa na lata 2016 - 2019 z perspektywą na lata 2020 - 2023 (główny cel, misja rozwoju gminy, przyjęte do realizacji kierunki działań mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego)</u>	<u>25</u>
<u>5.1.4. Plan odnowy miejscowości</u>	<u>25</u>
<u>5.1.5. Gminne nakłady na ochronę konserwatorską w latach 2014 - 2018</u>	<u>27</u>
<u>5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy</u>	<u>27</u>
<u>5.2.1. Charakterystyka gminy</u>	<u>27</u>
<u>5.2.2. Zarys historii obszaru gminy i krajobrazu kulturowego</u>	<u>27</u>
<u>5.2.3. Układy ruralistyczne, zabudowa wsi</u>	<u>31</u>
<u>5.2.4. Zespoły folwarczne</u>	<u>31</u>

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

<u>5.2.5. Architektura sakralna</u>	<u>33</u>
<u>5.2.6. Cmentarze</u>	<u>35</u>
<u>5.2.7. Zamki, rezydencje, parki</u>	<u>37</u>
<u>5.2.8. Obiekty przemysłu i techniki</u>	<u>41</u>
<u>5.2.9. Obszar Kulturowo-Krajobrazowy</u>	<u>42</u>
<u>5.2.10. Zabytki Archeologiczne</u>	<u>43</u>
<u>5.3.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków</u>	<u>45</u>
<u>5.3.2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Stara Dąbrowa</u>	<u>45</u>
<u>5.3.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków w gminie Stara Dąbrowa</u>	<u>46</u>
<u>5.3.4. Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego</u>	<u>46</u>
<u>5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków</u>	<u>47</u>
<u>6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy - analiza SWOT</u>	<u>47</u>
<u>7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami</u> ...	<u>49</u>
<u>7.1 Priorytety programu opieki nad zabytkami</u>	<u>49</u>
<u>8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami</u>	<u>52</u>
<u>9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami</u>	<u>52</u>
<u>10. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami</u>	<u>53</u>
<u>11. Załączniki</u>	<u>55</u>

1. Wstęp

Celem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz opieki nad zabytkami.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz jest wyrażeniem woli polityki samorządowej względem zabytków i ich ochrony. Powinien stanowić narzędzie koordynujące w podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego między wszystkimi uczestnikami działań tj. samorządu, służb konserwatorskich, właścicieli obiektów zabytkowych, środowisk naukowych i badawczych oraz placówek kulturowych.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Działania edukacyjne, może też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną, zacieśnia procesy integracyjne w społeczności lokalnej.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 730.)* która nakłada obowiązek na zarząd województwa, powiatu lub wójta sporządzenia raz na 4 lata Programu opieki nad zabytkami. W przypadku gminy Stara Dąbrowa program przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Uchwalony program ogłasza się następnie w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wójt sporządza co dwa lata sprawozdanie z realizacji programów, które przedstawia się radzie gminy.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 *ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, programy opieki mają na celu w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

3.1. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w ustaleniach międzynarodowych

Ranga znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczności międzynarodowej znalazła odbicie w przyjmowanych uregulowaniach i ustaleniach międzynarodowych. Przykładem są ratyfikowane przez Polskę dokumenty:

Konwencja o ochronie dóbr kulturowych w razie konfliktu zbrojnego z 14 maja 1954 r. przyjęta na Konferencji Międzynarodowej w Hadze oraz Drugi Protokół z 26 marca 1999 r. o ochronie i poszanowaniu dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych (błękitna tarcza).

Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta w Paryżu przez Konferencje Generalną ONZ dla Wychowania, Nauki i Kultury. Konwencja obliguje państwa do ustanowienia skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla ludzkości. Zobowiązująca do ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom swojego dziedzictwa kulturowego.

Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego z 16 stycznia 1992 r. sporządzona w La Valetta wskazuje, że dziedzictwo archeologiczne ma zasadnicze znaczenie wiedzy o historii ludzkości oraz stanowi źródło „zbiorowe pamięci europejskiej i instrument działań historycznych i naukowych”. Konwencja zobowiązuje państwa do ustanowienia odpowiednich procedur administracyjnych i naukowe oraz powiązania ochrony dziedzictwa archeologicznego z planowaniem przestrzennym.

Europejska konwencja krajobrazowa z 22 października 2000 r. podpisana we Florencji. Zobowiązuje kraje do podjęcia polityki ukierunkowanej na ochronę krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych oraz jest on podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Celem konwencji jest promowanie ochrony, gospodarki i planowania krajobrazu, a także organizowanie współpracy europejskiej w zakresie zagadnień dotyczących krajobrazu.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 20 października 2005 r. sporządzona w Paryżu dotycząca ochrony różnorodności form wyrazu kulturowego tworzenia warunków rozwoju kultur i swobodnego oddziaływania na płaszczyźnie lokalnej, krajowej, międzynarodowej. Konwencja wprowadza szereg zasad mających ochraniać i wspierać różnorodność kulturową min. zasadę poszanowania praw człowieka, suwerenności, komplementarności ekonomicznych i kulturowych, trwałego i zrównoważonego rozwoju.

3.2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela w **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej**. Mówią o tym odpowiednio:

- 1) **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.
- 2) **Art. 6. 1.** Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

- **Art. 86.** Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest **ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 730) wraz z aktami wykonawczymi która określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi:

- 1) **Art. 3** ustawy definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie min: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

Zgodnie z przyjętą definicją **zabytek** stanowi nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- a) **Art. 4** ustawy objaśnia co należy rozumieć pod pojęciem ochrona zabytków oraz jakie działania należą w kompetencji organów administracji publicznej celem ochrony zabytków. Są to w szczególności:
 - b) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
 - c) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
 - d) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
 - e) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
 - f) kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
 - g) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.
 - h) **Art. 5** ustawy określa kwestię opieki nad zabytkami przez jego właściciela które polegają w szczególności, na zapewnieniu warunków:
 - i) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
 - j) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
 - k) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
 - l) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
 - m) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.
- **Art. 6** ustawy doprecyzował przedmiot ochrony wyraźnie zaznaczając, że opiece i ochronie podlegają **bez względu** na stan zachowania:
 - 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi¹,

¹Art. 3 pkt 14 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 730), (dalej jako ustawa o zabytkach) definiuje jako: „postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka”

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

- 1) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi² i zespołami budowlanymi³,
 - 2) dziełami architektury i budownictwa,
 - 3) dziełami budownictwa obronnego,
 - 4) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - 5) cmentarzami,
 - 6) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - 7) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574 i 1669),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne⁴ będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

– **Art. 7** ustawy określa formy ochrony zabytków. Są to:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach

² Art. 3 pkt 12 ustawy o zabytkach definiuje jako „przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg

³ Art. 3 pkt 13 definiuje jako „powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi”

⁴ Art. 3 pkt 4 definiuje jako „zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”

zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ad. 1). Rejestr dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Ad 1a). Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Ad. 2). Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Ad. 3). Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

- **Art. 18** wskazuje na konieczność uwzględniania zagadnień ochrony zabytków w dokumentach strategicznych i planowania przestrzennego w tym:

koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. W w/w dokumentach w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
 - 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.
- **Art. 19** określa sposób ochrony zabytków w dokumentach planowania miejscowego (studium i plan miejscowy) w szczególności ochronę: zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. Natomiast w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablicach urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia (zwane uchwałą krajobrazowa bądź reklamowa) się w szczególności: ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.
- W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie
- W studium i planie, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.
- **Art. 20** wskazuje na konieczność uzgodnienia projektów planów zagospodarowania województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu
- **Art. 21** stwierdza, że ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.
- **Art. 22 ust. 5** określa zakres rzeczowy gminnej ewidencji zabytków w którym powinny być ujęte:
- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
 - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
- **Art. 89:** wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:
- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
 - 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506.) w art. 7 określa zadania własne gminy celem zaspokajania zbiorowych potrzeb wspólnoty. Wymienione w ustawie zadania obejmują także zagadnienia odnoszące się wprost bądź pośrednio do ochrony zabytków. Należą do nich w szczególności zadania, które obejmują kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej; gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego; kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; kultury fizycznej i turystyki; zieleni gminnej i zadrzewień; cmentarzy gminnych; utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych; promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 z późn. zm.), określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa wskazuje na konieczność uwzględniania stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej przy tworzeniu dokumentów prawa miejscowego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jak również i planów zagospodarowania przestrzennego województw. Ustawa wprowadza nowy instrument zarządzania przestrzenią-audyty krajobrazowy, który sporządza się dla obszaru województwa nie rzadziej niż raz na 20 lat. Audyt krajobrazowy identyfikuje krajobrazy występujące na całym obszarze województwa oraz lokalizacje krajobrazów priorytetowych. W myśl ustawy przez krajobraz priorytetowy należy rozumieć krajobraz szczególnie cenny dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno-widokowe, i jako taki wymagający zachowania lub określenia zasad i warunków jego kształtowania. Dla krajobrazów priorytetowych wskazuje się zagrożenia dla możliwości zachowania wartości krajobrazów, lokalne formy architektoniczne zabudowy w obrębie krajobrazów oraz rekomendacje i wnioski dotyczące kształtowania i ochrony krajobrazów. Rekomendacje i wnioski nie mogą być sprzeczne z celami i sposobami ochrony obszarów i obiektów, o których jest mowa w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ponad to audyt krajobrazowy w szczególności określa lokalizacje parków kulturowych i obiektów znajdujących się na listach Światowego Dziedzictwa UNESCO. Zarząd województwa przed przedłożeniem projektu audytu krajobrazowego do uchwalenia przez sejmik województwa zasięga opinii min. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. 2018 poz. 1202 z późn. zm.), normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania

i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 799 z późn.zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych w tym między innymi zbioru dziedzictwa archeologicznego. Informuje, że finansowanie ochrony środowiska obejmuje min. działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W razie stwierdzenia okoliczności wskazujących na możliwość negatywnego oddziaływania instalacji na środowisko (kwalifikowana jako przedsięwzięcie mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko) organ ochrony środowiska może zobowiązać prowadzący instalację podmiot korzystający ze środowiska do sporządzenia i przedłożenia przeglądu ekologicznego który powinien zawierać opis obejmujący istniejące w sąsiedztwie lub bezpośrednim zasięgu oddziaływania instalacji zabytki chronione na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 1614), której przepisy określają między innymi konieczność zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków obszarów chronionego krajobrazu (który określa między innymi wykaz obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym) planów ochrony dla parków krajobrazowych, uchwalanych przez sejmik wojewódzki. Ponadto nadaje kompetencje wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w zakresie wydawania zezwoleń na wycinkę drzew i krzewów z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 2204 z późn. zm.). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi sposób obrotu tj. sprzedaży, zamiany i zrzeczenia się, oddania w użytkowanie wieczyste, w najem lub dzierżawę, użyczenia, oddania w trwałą zarząd nieruchomości, wpisanych do rejestru zabytków.

ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 1983 z późn. zm.). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury. Państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych, a także opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego. Ustawa wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, którymi są w szczególności: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem

statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz.U. z 2019 r. poz. 688). W ramach ustawy, samorządy mogą wspierać działalność z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia). **ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa lub reklamowa** (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. nośników reklam.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w: **ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (tekst jednolity Dz.U. z 2019 r. poz.917). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów. Realizacja w/w celu następuję w szczególności poprzez gromadzenie zabytków w statutowo określonym zakresie, w tym, w miarę możliwości, zabezpieczanie i konserwację zabytków archeologicznych nieruchomych. **ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (tekst jednolity Dz.U. 2018, poz. 574), mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. 2019 r. poz. 553).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Program opieki nad zabytkami gminy Stara Dąbrowa jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się program połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 - 2022 wpisuje się w cele strategiczne dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego realizowane na szczeblu krajowym. Analizę porównawczą dokonano w oparciu o następujące dokumenty:

- Strategia Rozwoju Kraju 2020;
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami ;
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004 – 2020 ;
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.);
- Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020.

4.1.1. Strategia Rozwoju Kraju 2020

Pomimo znacznego stopnia ogólności Strategia Rozwoju Kraju 2020 to główna strategia rozwojowa Polski do 2020 r. Wskazuje na ważniejsze zadania państwa, które należy zrealizować w najbliższych latach, by przyspieszyć rozwój. Strategia proponuje podejście dwukierunkowe, polegające na usuwaniu barier i słabości polskiej gospodarki oraz wykorzystaniu jej mocnych stron. Pomimo znacznego stopnia ogólności pewne aspekty ochrony dziedzictwa kulturowego znajdują się zarówno w części poświęconej uwarunkowaniom jak również w części kierunkowej. Zaznaczono, że walory środowiska naturalnego w połączeniu ze znacznym potencjałem kulturowym oraz korzystnym położeniem czynią z naszego kraju atrakcyjne miejsce do zwiedzania i wypoczynku. Dla wielu słabiej uprzemysłowionych, atrakcyjnych środowiskowo regionów polski, turystyka stanowi podstawową szansę rozwoju.

4.1.2. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami uchwalony przez Radę Ministrów Uchwałą nr 125/2014 z dn. 24.06.2014 na lata 2014 -2017 i był j pierwszym tego typu opracowaniem w Polsce. Program stanowił instrument wykonawczy dla *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*, odnosił się również do innych dokumentów strategicznych oraz kluczowych dokumentów planistycznych państwa.

W sferze diagnostycznej poruszano się w trzech obszarach zagadnień, związanych z systemem ochrony zabytków w Polsce. Wyjaśniono rolę poszczególnych organów powołanych do ochrony zabytków w łańcuchu decyzyjnym. Scharakteryzowano stan zachowania zabytków różnych form ochrony. Na końcu omówiono system koordynacji i współpracy w obszarze ochrony zabytków w tym partycypacji społecznej procesie (re)interpretacji⁵ dziedzictwa jest elementem

⁵ Reinterpretacja dziedzictwa kulturowego to proces – stanowiący wypadkową procesów społecznych, ekonomicznych, politycznych, przestrzennych i kulturowych – wynikający z ciągłej, społecznej waloryzacji i przekształcania zasobów dziedzictwa kulturowego oraz określania jego współczesnego, akceptowalnego

budowy wspólnej tożsamości. W części kierunkowej sformułowano podstawowy cel jakim było „wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Realizacja celu głównego odbywała się poprzez 3 cele szczegółowe tj.

- 1) wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce;
- 2) wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków (w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego);
- 3) tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w *Krajowym programie* i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są zagadnienia horyzontalne to:

- a) uporządkowanie sfery ochrony zabytków nieruchomych – uporządkowanie rejestru oraz podniesienie jakości służb w zakresie realizacji pozostałych zadań w odniesieniu do zabytków nieruchomych (szkolenia, część zadań z podejścia krajobrazowego, wzmocnienie orzecznictwa),
dostosowanie prawa i praktyki ochrony zabytków w Polsce do standardów międzynarodowych – ratyfikacja konwencji, ochrona zabytków ruchomych, wdrożenie podejścia krajobrazowego, w tym podkreślenie roli parków kulturowych – jako jednej z kluczowych form ochrony zabytków,
wzmocnienie realizacji konstytucyjnej zasady pomocniczości, w szczególności w odniesieniu do zadań realizowanych przy zaangażowaniu obywateli lub skierowanych bezpośrednio do nich,
zwiększenie efektywności ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego – poprzez lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich otoczeniu,
zwiększenie zaangażowania samorządów w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków,
działania administracyjne na rzecz zwiększania dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych – likwidowanie barier i łagodzenie uciążliwości związanych z niepełnosprawnością ma istotne znaczenie dla przeciwdziałania wykluczenia tej grupy społecznej z dostępu do dóbr kultury, w tym dostępu do zabytków.

Obowiązujący dotychczasowy program zakończył się w dniu 31 grudnia 2017 r. natomiast nowy projekt krajowego programu na lata 2019 - 2022 jest w trakcie procedowania, nie mniej jednak warto przytoczyć główne tezy projektu.

Głównym celem projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2019 - 2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

- 1) Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;

społecznie znaczenia i wykorzystywania (definicja opracowana na podstawie materiału prof. J. Purchli, przygotowanego na potrzeby SRKS w 2010 r.).

2) Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

- 1) Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami; Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

- 1) Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości; Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

4.1.3. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 z Uzpełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020

Ogólne wytyczne do konstruowania gminnych programów opieki nad zabytkami zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzpełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020*),

Ochrona i rewaloryzacja zabytków została uznana za jeden z podstawowych celów strategicznych, a za cele cząstkowe uznano min.:

- Tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków;
- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na funkcje kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych;
- podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020” wprowadzono programy wdrożeniowe jako system realizacyjny NSRK, powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środkami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury w tym min. poprzez program „Dziedzictwo kulturowe”. Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych;
- rozwój instytucji muzealnych.

4.1.4. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Wdrożenie Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, która jest jedną z dziewięciu strategii rozwoju kraju, służących wdrożeniu Strategii Rozwoju Kraju 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe.

- 1) Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji.
- 2) Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publicznym.
- 3) Usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy.
- 4) Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego.

W zakresie ochrony zabytków zastosowanie miał 4 cel szczegółowy a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

- 4.1.1. Tworzenie warunków wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.
- 4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.
- 4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

4.2.1. Strategia rozwoju województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko została przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego Uchwałą Nr XXVI/303/05 z dnia 19 grudnia 2005 roku. Następnie sejmik uchwałą Nr XLII/482/10 z dnia 22 czerwca 2010 r. zaaprobował aktualizację Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Od tej pory ten dokument wyznacza kierunki działań społeczności regionu.

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego zawiera się w sześciu celach strategicznych, z których wyprowadzono 34 cele kierunkowe. Dla poszczególnych celów kierunkowych zdefiniowano działania.

Wspieranie i ochrona dziedzictwa kulturowego postrzegana jest jako element spajający społeczeństwo, dlatego przypisano mu jeden z celów strategicznych jakim jest wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu. Emanacją w/w celu jest cel kierunkowy: Rozwijanie dorobku kulturowego jako fundamentu tożsamości regionalnej który będzie osiągnięty poprzez realizacja niniejszych działań:

- upowszechnianie kultury i promocja aktywnego uczestnictwa w kulturze w tym wspieranie instytucji i organizacji, poszerzanie oferty kulturalnej, organizacja wydarzeń, działania edukacyjne,
- wspieranie lokalnej twórczości artystycznej,
- ochrona zabytków i miejsc pamięci,
- rozbudowa infrastruktury kulturalnej,
- poszerzanie zasobów i zbiorów archiwalnych, muzealnych i bibliotecznych,
- koordynacja i integracja oferty kulturalnej regionu.

4.2.2. Zachodniopomorski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020

Zachodniopomorski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020 został przyjęty uchwałą Nr 2247/14 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 18 grudnia 2014 roku. Zagadnienia z zakresu dziedzictwa kulturowego wyeksponowane są w IV osi priorytetowej – *Naturalne otoczenie człowieka*. Wskazano 3 priorytety inwestycyjne oraz 4 cele szczegółowe. Ochrona dziedzictwa kulturowego wpisuje się w priorytet pierwszy „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego” cel szczegółowy 1 „Zwiększona atrakcyjność zasobów kultury regionu”.

Planowane są działania z zakresu prac konserwatorskich, restauratorskich oraz promocyjnych, które mają na celu zwiększenie atrakcyjności województwa poprzez udostępnienie mieszkańcom województwa oraz turystom obiektów zabytkowych oraz łączących walory zabytkowe z przyrodniczymi (naturalnymi). Wymagane jest ukierunkowane wsparcie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszary, które będzie można udostępnić turystom.

Z racji stosunkowo niewielkiej liczby instytucji kultury w województwie, należy zadbać o możliwie jak najszerszy rozwój instytucji kultury, przynajmniej w skali regionalnej, poprzez stworzenie odpowiedniej bazy materialnej.

Wsparcie renowacji/adaptacji obiektów zabytkowych oraz wsparcie instytucji kultury będą mogły zostać udzielone, jeśli projekt będzie stanowił część szerszej strategii rozwoju gospodarczego dla danego terytorium charakteryzującej się potencjałem przyczyniającym się do ogólnego wzrostu i realizowania celów związanych z tworzeniem miejsc pracy.

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się przede wszystkim na ustaleniu ich wpływu na rozwój gospodarczy województwa. Projekty muszą przyczyniać się do osiągnięcia wymiernych i trwałych korzyści społeczno-gospodarczych, w tym poprzez zwiększenie zdolności kreowania nowych miejsc pracy i oddziaływanie na bezpośrednie otoczenie inwestycji. Muszą wykazać wkład w rozwój priorytetów kulturowych wymienionych w Umowie Partnerstwa oraz zwiększać potencjał turystyczny.

4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (PZPWZ) obowiązuje mocą uchwały Nr XLV / 530 / 10 z dnia 19 października 2010 r. Autorzy planu stwierdzają, że w krajobrazie kulturowym województwa zachodniopomorskiego wyróżnia się mikroregiony o specyficznych cechach morfogenetycznych i o odrębnym ukształtowaniu kulturowym. Część północna, od wybrzeża morskiego po gminy: Widuchowa, Banie, Kozielice, Pyrzyce, Przelewice, Dolice, Suchań, Dobrzany, Ińsko, Węgorzyno, Drawsko Pomorskie, Ostrowice, Połczyn-Zdrój, Barwice, Borne Sulinowo i Szczecinek, do XVII w. należała do Księstwa Pomorskiego. Gminy na południe od tego pasa należały do Nowej Marchii, a powiat wałecki i gmina Czaplinek do historycznej Wielkopolski. Te historyczne podziały nadal są czytelne we współczesnym krajobrazie, m.in. przez zróżnicowanie form układów osadniczych, form budownictwa, stosowanych materiałów budowlanych.

W części diagnostycznej PZPWZ, która jest swoistą syntezą uwarunkowań w dziedzinie dziedzictwa kulturowego, stwierdza się, że:

- Niewielka powierzchnia województwa objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, a tym samym brak ochrony prawnej znacznego procenta dziedzictwa i krajobrazu kulturowego. Brak należytej ochrony prawnej krajobrazu kulturowego w postaci:
 - parków kulturowych,
 - ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- Zmiany w krajobrazie będące skutkiem transformacji społeczno-ekonomicznych:
 - zagrożone likwidacją obiekty związane z charakterem gospodarki regionu: stocznie, porty rybackie i inne,
 - opuszczone obiekty wojskowe,
 - niszczące zabudowania pofolwarczne (dawnych PGR),
 - popadające w ruinę wiejskie dwory i pałace.
- Powszechna realizacja inwestycji na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu bez uwzględnienia szerszego kontekstu przestrzennego.

- Uniformizacja krajobrazu w wyniku realizacji rozwiązań przestrzenno-architektonicznych obcych tradycji lokalnej – zanik indywidualnych cech krajobrazu historycznych regionów.
- Lokalizacja substandardowej zabudowy tymczasowej dewaloryzującej obszary o wartościach zabytkowych.
- Deformacja krajobrazu w wyniku niewłaściwej lokalizacji inwestycji wielkokubaturowych (np. hal, magazynów), wielkoprzestrzennych (np. nowych zespołów mieszkalnych), dominant wysokościowych (np. masztów, wież elektrowni wiatrowych).
- Nadmierna ingerencja nośników informacji (np. wielkopłaszczyznowych reklam, słupów) w krajobraz.
- Degradacja terenów przyrzecznych – zniszczone młyny i inne urządzenia, chaotycznie powstająca odbudowa brzegów.
- Zanikanie charakterystycznego elementu historycznego krajobrazu, jakim są min. koleje normalno- i wąskotorowe.
- Zagospodarowywanie zabytkowych centrów miast i miejscowości w sposób funkcjonalnie i przestrzennie nieuwzględniający historycznych wartości, powodujące zacieranie ich charakteru, a w konsekwencji spadek atrakcyjności i możliwości promocji wartości kulturowych.
- Negatywny wpływ ruchu tranzytowego na stan zabudowy i korzystanie z przestrzeni zwłaszcza na obszarach staromiejskich.
- Degradacja zabytkowego krajobrazu miejskiego i wiejskiego przez nową zabudowę nieuwzględniającą kontekstu historycznego.
- Zmiana historycznych układów komunikacyjnych na obszarach staromiejskich i zabytkowych – likwidacja kamiennych nawierzchni (chodników i jezdni), zmiany przekroju ulic.
- Rozpraszanie zabudowy poza obręb istniejących jednostek osadniczych.
- Zły stan techniczny zabytkowej zabudowy, brak emocjonalnego uzasadnienia zachowania tradycyjnego budownictwa, brak ekonomicznych bodźców do inwestowania w remonty.
- Niewłaściwe realizacje remontowe w budowlach zabytkowych.
- Zagospodarowywanie terenów dawnych fos – zielonych pierścieni wokół miast – na wprowadzenie zabudowy.
- Dewastacje terenów historycznych parków i cmentarzy.
- Zmniejszanie/likwidacja zasobów zieleni przydrożnej – wycinanie alei przydrożnych.
- Marginalne traktowanie dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego w raportach i ocenach dotyczących wpływu przedsięwzięcia na środowisko.

Jednym z czternastu celów szczegółowych jest ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazu. W obrębie celu wskazane są trzy kierunki zagospodarowania przestrzennego (w zależności od ważkości i mocy sprawczej plany mogą to być ustalenia, zalecenia lub rekomendacje lub proponowane projekty), spełniające warunki ich realizacji. Są to: ochrona i wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego, ochrona dóbr kultury współczesnej, ochrona i kształtowanie ładu przestrzennego

W zakresie ochrony dziedzictwa ustalono min:

- Uwzględnienie wskazanych do utworzenia parków kulturowych (PK) w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego (dla obszaru Starej Dąbrowy nie przewidziano parku kulturowego).

- Utrzymanie zasad kompozycji przestrzenno-architektonicznej i jej różnorodności na terenach poszczególnych projektowanych parków kulturowych.
- Ochrona elementów kulturowych: obiektów budowlanych, komponowanej zieleni, stanowisk archeologicznych oraz przyrodniczych tworzących specyfikę obszaru parków kulturowych.
- Zakaz wprowadzania na terenach projektowanych parków kulturowych elementów i form zagospodarowania degradujących krajobraz.
- Uwzględnianie w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego obowiązku sporządzania planów miejscowych uwzględniających obiekty, założenia zabytkowe i stanowiska archeologiczne wraz z ich otoczeniem.
- Uwzględnianie wytycznych wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego.

Autorzy planu zalecali uwzględnienie wskazanych obszarów kulturowo-krajobrazowych (OKK) w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego. Dla obszaru Starej Dąbrowy wyznaczono obszar kulturowo-krajobrazowy OKK1 „Autostrada” (temat jest szerzej omówiony w części poświęconej wojewódzkiemu programowi opieki nad zabytkami) wraz z zasadami ochrony i wytycznymi. Są to min:

- Ochrona walorów wskazanych obszarów kulturowo-krajobrazowych, w tym zachowanie ich charakterystycznych cech kulturowych i krajobrazowych w drodze łącznego stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków, krajobrazu i środowiska przyrodniczego.
- Utrzymanie i eksponowanie otwarc krajobrazowych, punktów widokowych, miejsc ekspozycji wartościowych krajobrazów kulturowych i przyrodniczych.
- Wykluczenie z lokalizacji inwestycji wielkokubaturowych, wieloprzestrzennych, dominat wysokościowych obszarów zapewniających ekspozycję sylwetek historycznych jednostek osadniczych oraz dominant krajobrazowych.
- Sporządzanie studiów krajobrazu kulturowego/wpływu inwestycji wieloprzestrzennych na krajobraz – wyprzedzająco w stosunku do zmian w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.
- Uwzględnianie w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego ochrony wskazanych i rekomendowanych do ustanowienia pomników historii wraz z ich otoczeniem.
- Uwzględnianie w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego ochrony układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych i wskazanych do wpisania do rejestru zabytków wraz z obowiązkiem sporządzania dla nich planów miejscowych.
- Rewaloryzacja i rewitalizacja zespołów parkowo-pałacowo-folwarcznych.
- Rewitalizacja zabytkowych układów przestrzennych urbanistycznych i ruralistycznych
- Porządkowanie i utrzymanie historycznych nekropolii z elementami sepulkralnymi i zielenią komponowaną.
- Inwentaryzacja i waloryzacja zieleni przydrożnej, wprowadzenie zakazu wycinki alejowych obsadzeń drogowych lub obowiązku stosownych kompensacji.
- Wyprowadzenie poza centra miast wpisanych i projektowanych do wpisu do rejestru zabytków historycznych układów ruchu tranzytowego, parkingów, sklepów wielkopowierzchniowych.

Zapisy planu z racji swojego charakteru i funkcji, duży nacisk kładą na ochronę dziedzictwa i dóbr kultury współczesnej przez wprowadzenie stosownych przepisów w studiach

uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, w planach miejscowych i innych aktach prawa miejscowego.

Ustalenia planu nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

4.2.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2017 – 2020 (WPONZ WZ)

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2017 – 2020 został przyjęty [uchwałą Nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 r.](#)

WPONZ WZ zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa, a wobec właścicieli zabytków może pełnić także funkcję wspomagającą, doradczą, opiniodawczą.

Samorząd Województwa w zakresie swoich możliwości może podejmować wybrane działania, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny). Elementem dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń także innych wojewódzkich dokumentów planistyczno- strategicznych konieczne jest dążenie do komplementarności kierunków i zadań we wszystkich dokumentach.

WPONZ WZ przywołując zapisy ochrony dziedzictwa z Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa wymienia min. obszary Krajobrazowo-Kulturowe⁶. Na terenie Gmina Stara Dąbrowa zlokalizowany jest OKK1 „Autostrada”.

Podobnie jak w latach poprzednich (WPONZ WZP 2013-2017) za na najistotniejsze cele perspektywiczne uznano:

- I. Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego.
- II. Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa.
- III. Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

W osiągnięciu celów „WPONZ WZ 2017-2020” nadrzędną kwestią jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań, ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, min.

⁶Warto nadmienić, że charakterystyka i delimitacja OOK została wykonana przez Biuro Dokumentacji Zabytków na potrzeby aktualizacji Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa.

poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków, na określony okres, czy poprzez uwzględnienie w priorytetach Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Zachodniopomorskiego.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego powinien stać się podstawą określania polityki w zakresie opieki nad zabytkami dla samorządów lokalnych.

4.2.5. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2015 - 2018

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2015 - 2018 (Uchwała Nr IX/126/15 Rady Powiatu Stargardzkiego z dnia 30 września 2015 roku) Powiat stargardzki opracował i przyjął do realizacji drugą edycję Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2015 - 2018.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

5.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stara Dąbrowa

Ochrona konserwatorska w obowiązującym Studium Uwarunkowań i Kierunków zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stara Dąbrowa opisana została w rozdziale 7 „Wartości zasobów środowiska kulturowego i wytyczne ochrony konserwatorskiej” gdzie na terenie gminy wyznaczono następujące rodzaje stref ochrony konserwatorskiej: A – strefa pełnej ochrony konserwatorskiej;

B- strefa ochrony zachowanych elementów zabytkowych;

E – strefa ochrony ekspozycji;

K – strefa ochrony krajobrazu.

Strefa "A" - strefa ochrony dobrze zachowanych układów przestrzennych lub ich fragmentów, uznanych za szczególnie wartościowe, stanowiące materialne świadectwo historii regionu lub miejscowości. Obejmuje się nią obszary wyróżniające się zasobem i stopniem zachowania historycznie ukształtowanej struktury, podlegające ochronie poprzez utrzymanie istniejącej formy i substancji, w której ochronie podlega historyczna kompozycja funkcjonalno-przestrzenna obszaru, zabytkowa zabudowa i inne elementy zagospodarowania. Zasady ochrony:

- zachowanie i konserwacja historycznego układu przestrzennego oraz zabudowy o walorach zabytkowych (wpisanych do rejestru lub ujętych w ewidencji),
- wszelka działalność wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Strefy ochrony układów przestrzennych wyznaczono w, Białuniu, Chlebówku, Kicku, Krzywnicy, Łęczycy, Łęczynie Starej i Nowej Dąbrowie, Parlinie, Storkówku i Tolczu. Ponadto w/w strefą objęto linie nieczynnej kolejki wąskotorowej (Stargardzka Kolej Dojazdowa) wraz z zespołami budynków stacyjnych i obiektami inżynierskimi (mosty, przepusty).

Strefa „B” – strefa ochrony układów przestrzennych lub ich części w obrębie których dominuje historyczne rozplanowanie i zabudowa o regionalnych lub lokalnych wartościach kulturowych

o niewielkim stopniu zdegradowania, których stan zachowania pozwala na przeprowadzenie działań konserwatorsko-rewaloryzacyjnych.

Zasady ochrony:

- zachowanie i rewaloryzacja zasadniczych elementów kompozycji układu przestrzennego, w tym: rozplanowania i przekrojów ulic i placów (m. In. Zachowanych historycznych nawierzchni), linii zabudowy jej rozplanowania, gabarytów i charakterystycznych cech zabudowy, małej architektury (ogrodzenia, latarnie i in.), zieleni komponowanej (alejowych lub szpalerowych obsadzeń ulic i in.)
- usunięcie lub przebudowa obiektów kolidujących z historycznym układem i lokalną architekturą,
- dostosowanie nowych obiektów do historycznej kompozycji przestrzennej i architektury dominującej w miejscowości,
- uzgadnianie z wojewódzkim konserwatorem zabytków działań mających wpływ na utrzymanie historycznej kompozycji przestrzennej i zabudowy w strefie.

Strefa „E” – ochrony ekspozycji historycznego zespołu lub jego dominant/dominanty, obejmująca tereny umożliwiające widok na panoramy i dominanty z ustalonych kierunków widokowych:

Zasady ochrony:

- wyłączenie terenu spod zabudowy zakłócającej wgląd na zabytkowy obiekt,
- w przypadku planowanej lokalizacji obiektów kubaturowych lub liniowych wymagane opracowanie studium ekspozycji,
- uzgadnianie z wojewódzkim konserwatorem zabytków wszelkich działań inwestorskich związanych z zabudową kubaturową lub liniową napowietrzną w strefie.

Strefę ochrony ekspozycji wyznaczono w miejscowości Białyń i Kicko.

Strefa „K” – strefa ochrony krajobrazu związanego z historycznym układem przestrzennym lub występująca autonomicznie, jako wartościowy krajobraz ukształtowany w wyniku działalności człowieka

Zasady ochrony:

- zachowanie, konserwacja i rewaloryzacja kompozycji założeń zieleni, w tym: historycznych granic założeń, układów komunikacyjnych, kompozycji i składu gatunkowego zieleni, małej architektury (ogrodzenia, bramy i in.), zabytków sepulkralnych (nagrobki, ogrodzenia grobów),
- wyłączenie spod zabudowy terenów parków i cmentarzy, z dopuszczeniem zabudowy w miejscu zniszczonych obiektów lub w miejscu gwarantującym zachowanie kompozycji zabytkowego terenu,
- oznakowanie cmentarzy jako historycznego miejsca pochówków,
- ewentualne przeniesienie zagrożonych zabytków sepulkralnych do lapidarium,
- uzgadnianie dokumentacji projektowych i wszelkich prac (porządkowych, rewaloryzacyjnych) z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W odniesieniu do obszarów wpisanych do rejestru zabytków na wszelkie prace wymagane jest zezwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W celu ochrony wartości archeologicznej studium wprowadza się następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- Strefa W.I – pełna ochrona archeologiczno-konserwatorska stanowiska;
- Strefa W.II – częściowa ochrona archeologiczno-konserwatorska stanowiska;
- Strefa W.III – ograniczona ochrona archeologiczno-konserwatorska stanowiska.

W strefach tych obowiązuje zróżnicowany zakres ochrony konserwatorskiej stanowiska, jak niżej:

Strefa „W. I” – strefa pełnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej wykluczającej wszelką działalność inwestycyjną i inną. Strefa „W I” obejmuje stanowiska wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji urzędu ochrony zabytków. Obowiązuje:

- zakaz wszelkiej działalności inżynierskiej i budowlanej i innej związanej z pracami ziemnymi (np. kopanie studni, melioracji, karczunku i nasadzenia drzew itd.), poza badaniami archeologicznymi oraz pracami zabezpieczającymi zabytek przed zniszczeniem, prowadzonymi na zasadach określonych przepisami szczególnymi dot. ochrony zabytków,
- zachowanie istniejącego układu topograficznego terenu.

Stanowiska zaklasyfikowane do strefy W.I znajdują się w Krzywicy i Chlebówku.

Strefa „W. II” - strefa częściowej ochrony stanowisk archeologicznych, dopuszczającej inwestowanie pod określonymi warunkami.

Obowiązuje:

- uzgadnianie zamierzeń inwestycyjnych i innych związanych z pracami ziemnymi przez odpowiedni organ ds. ochrony zabytków,
- przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie w granicach strefy, wyprzedzających rozpoczęcie prac ziemnych związanych z realizacją zamierzenia, na zasadach określonych przepisami szczególnymi dot. ochrony zabytków.

Stanowiska zaklasyfikowane do strefy W.II znajdują się w Parlinie, Starej i Nowej Dąbrowie, Kicku, Tolczu Krzywicy oraz Rosowie.

Strefa „W. III” – strefa ograniczonej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, polegającej na prowadzeniu interwencyjnych badań archeologicznych w przypadku podejmowania prac ziemnych. Strefa „W III” obejmuje stanowiska ujęte w ewidencji służby konserwatorskiej.

Obowiązuje:

- uzgadnianie zamierzeń inwestycyjnych i innych związanych z pracami ziemnymi przez odpowiedni organ ds. ochrony zabytków,
- przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie objętym realizacją prac ziemnych, na zasadach określonych przepisami szczególnymi dot. ochrony zabytków.

Stanowiska zaklasyfikowane do strefy W.III rozsięte są po całej gminie.

Studium jako jeden ze strategicznych celów generalnych w zakresie polityki przestrzennej gminy wskazuje na ochronę wartości kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych. W rozdziale poświęconym zasadom lokalizacji i kształtowania struktur przestrzennych wewnątrz osiedlowych w stosunku do obiektów modernizowanych, remontowanych, jak i nowo wznoszonych ustala się zachowania wymogów ochrony dziedzictwa kulturowego w obszarach objętych ochroną konserwatorską.

W części kierunkowej studium znajdują się zapisy odnoszące się do sfery kulturowej w tym

zabudowy zabytkowej:

- dostosowanie nowej zabudowy do istniejących regionalnych form architektonicznych
- zachowania wymogów ochrony dziedzictwa kulturowego w obszarach objętych ochroną konserwatorską w stosunku do obiektów modernizowanych, remontowanych, jak i nowo wznoszonych
- rekultywacji i rewaloryzacji zabytkowych układów ruralistycznych i komponowanej zieleni.

5.1.2. Miejscowy Planu Zagospodarowania Przestrzennego

Tabela 1. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w gminie Stara Dąbrowa.

Lp.	Nr UCHWAŁY	NAZWA	PODSTAWA PRAWNA	Pow. [ha]
1	Uchwała nr VIII/79/99 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 25 sierpnia 1999 r.	W sprawie zmiany planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego obejmującej tereny rekreacyjno-wypoczynkowe w miejscowości Kicko.	Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym	10 ha
2	Uchwała nr VIII/78/99 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 25 sierpnia 1999 r.	W sprawie zmiany planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy obejmującej tereny pod usługi, turystykę, handel i gastronomię wraz ze stacją paliw w obrębie miejscowości Stara Dąbrowa.	Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym	1,35 ha
3	Uchwała nr VIII/80/99 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 25 sierpnia 1999 r.	W sprawie zmiany planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy Stara Dąbrowa obejmującej tereny turystyczno- wypoczynkowe w miejscowości Łęczycza.	Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym	4 ha
4	Uchwała nr XVII/135/2000 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 15 września 2000 r.	W sprawie zmiany ogólnego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Stara Dąbrowa obejmującej tereny rekreacyjno-wypoczynkowe w miejscowości Parlino.	Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym	30 ha
5	Uchwała nr XVII/136/2000 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 15 września 2000 r.	W sprawie zmiany planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy Stara Dąbrowa w obrębie miejscowości Łęczycza na powiększenie wysypiska odpadów stałych.	Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym	9,7 ha
6	Uchwała nr XVII/137/2000 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 15 września 2000 r.	W sprawie zmian w planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego Gminy Stara Dąbrowa obejmujących tereny przeznaczone pod zalesienie.	Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym	42 ha
Plany uchwalone po zmianie <i>Studium</i> przyjętej Uchwałą Nr XIII/73/07 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 28 grudnia 2007 r.				

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Lp.	Nr UCHWAŁY	NAZWA	PODSTAWA PRAWNA	Pow. [ha]
7	Uchwała nr XIII/78/07 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 28 grudnia 2007 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego działki nr 135/3, 136, 137 w miejscowości Stara Dąbrowa.	Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	1,49 ha
8	Uchwała nr XIII/79/07 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 28 grudnia 2007 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego działkę nr 307/4 w miejscowości Stara Dąbrowa – oczyszczalnia ścieków.	Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	2 ha
9	Uchwała nr XVI/111/08 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 24 kwietnia 2008 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Stara Dąbrowa dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w obrębach Kicko, Stara Dąbrowa, Nowa Dąbrowa	Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	185 ha
Plany uchwalone po zmianie <i>Studium</i> przyjętej Uchwałą Nr XIV/94/2012 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 28 lutego 2012 r.				
10	Uchwała nr XXVI/180/2013 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 24 maja 2013 r.	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Stara Dąbrowa w obrębach geodezyjnych Łęczyca Tolcz.	Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	575 ha

Tylko w dwóch planach (nr 1 oraz 4) znajdują się zapisy odnoszące się do sfery krajobrazu kulturowego oraz przestrzeni zabytkowych. Szczegółowe zapisy planów znajdują się w podrozdziale 5.3.4

5.1.3. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Stara Dąbrowa na lata 2016 - 2019 z perspektywą na lata 2020 - 2023 (główny cel, misja rozwoju gminy, przyjęte do realizacji kierunki działań mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego)

Program ochrony środowiska dla gminy Stara Dąbrowa na lata 2016 - 2019 z perspektywą na lata 2020 - 2023 został przyjęty Uchwałą Nr XX/145/2016 Rady Gminy Stara Dąbrowa z dnia 2 grudnia 2016 r. i jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki ochrony środowiska na terenie gminy. Głównym celem jest poprawa stanu środowiska naturalnego oraz efektywne nim zarządzanie.

Na terenie gminy Stara Dąbrowa występują następujące formy ochrony przyrody:

- Obszary Natura 2000;
- Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy;
- Pomniki przyrody.

Obszar Natura 2000 (Ostoja Ińska) zlokalizowana na wschodniej rubieży gminy, obejmuje swoim zasięgiem fragment Pojezierza Ińskiego, wraz z charakterystycznymi formami typowymi dla tej jednostki fizyczno-geograficznej. Na kształt terenu duży wpływ miało oddziaływanie zlodowacenia. Charakterystyczna dla terenów obszaru jest duża różnorodność form geomorfologicznych oraz różnice w wysokościach względnych. Obszar Natura 2000 Ostoja Ińska został powołany do życia w celu ochrony około 140 gatunków ptaków, z których 27 figuruje w I Załączniku Dyrektywy Rady 79/409/EWG oraz 6 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi. Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy Parlino-Łęczyca zajmuje powierzchnię 207 ha. Został powołany do życia dnia 15 lutego 2006 roku, w celu ochrony cennego florystycznie jeziora Kołki wraz z podwodnymi łąkami ramienic oraz Jeziora Łęczyckiego z miejscami występowania rogatka krótkoszyjkowego. Zespół ten posiada duże walory krajobrazowe i biocenotyczne. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, na terenie gminy Stara Dąbrowa zlokalizowanych jest 228 obiektów zaliczanych do pomników przyrody.

5.1.4. Plan odnowy miejscowości

Istotne z punktu widzenia ochrony i opieki nad zabytkami działania wyznaczone zostały w planach odnowy miejscowości. Gmina Stara Dąbrowa posiada sześć obowiązujących planów odnowi wsi dla miejscowości:

- Kicko
- Łęczyca
- Parlino
- Stara Dąbrowa
- Storkówko
- Załęcze

Plan odnowy miejscowości Kicko został przyjęty Uchwałą nr XIII/101/2016 Rady Gminy Stara Dąbrowa z dnia 24 marca 2016 r. Kicko (podobnie jak Pralino) stanowi, pod względem pełnionych funkcji gospodarczych zróżnicowany teren. Występują tu obszary chronione które z jednej strony mogą stanowić pewną barierę inwestycyjną natomiast, z drugiej strony umożliwiają rozwój funkcji retencyjno-rekreacyjną na pobliskim jeziorze. W części poświęconej rozwojowi miejscowości zaproponowano min:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego przez promowanie funkcji turystycznej obiektów zabytkowych,
- poprawa estetyki miejscowości.

W ramach obranych kierunków przewidziano określone działania w tym:

- Rewitalizacje kościoła pw. Matki Boskiej Częstochowskiej i terenu wokół kościoła.

Plan odnowy miejscowości Łęczycza został przyjęty uchwałą nr XXII/175/2017 Rady Gminy Stara Dąbrowa z dnia 24 lutego 2017 r. Łęczycza jest wsią otoczoną ze wszystkich stron polami uprawnymi. Rozwój innych funkcji niż rolnicza z racji tego jest mocno utrudniona. W treści programu nie zaproponowano kierunków służących ochronie dziedzictwa kulturowego.

Plan odnowy miejscowości Parlino został przyjęty uchwałą nr XIII/101/2016 Rady Gminy Stara Dąbrowa z dnia 24 marca 2016 r. Obszar miejscowości mimo funkcji rolniczej posiada duży potencjał rekreacyjny z racji występowania jeziora w obrębie miejscowości. Dlatego należy dążyć z jednej strony do ograniczenia zanieczyszczenia środowiska a z drugiej strony do większego zainwestowania w bazę turystyczno-rekreacyjną i kulturową. W części poświęconej rozwojowi miejscowości zaproponowano min:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego przez promowanie funkcji turystycznej obiektów zabytkowych,
- rozbudowa i modernizacja bazy służącej do działalności kulturalnej i rekreacyjno-sportowej,
- poprawa estetyki miejscowościach.

W ramach obranych kierunków przewidziano określone działania w tym:

- Rewitalizacje kościoła pw. Miłosierdzia Bożego w Parlinie,
- zagospodarowanie parku w Parlinie.

Plan odnowy miejscowości Stara Dąbrowa został przyjęty uchwałą nr III/29/2019 Rady Gminy Stara Dąbrowa z dnia 04 lutego 2019 r.

W części kierunkowej brak jest zapisów odnoszących się do dziedzictwa kulturowego nie mniej jednak w podrozdziale o planowanych przedsięwzięciach przewidziano rewitalizację kaplicy cmentarnej oraz parku.

Plan odnowy miejscowości Storkówko został przyjęty uchwałą nr XXII/175/2017 Rady Gminy Stara Dąbrowa z dnia 24 lutego 2017 r. Storkówko jest wsią otoczoną ze wszystkich stron polami uprawnymi. Rozwój innych funkcji niż rolnicza z racji tego jest mocno utrudniona. W treści programu nie zaproponowano kierunków służących ochronie dziedzictwa kulturowego.

Plan odnowy miejscowości Załęcze został przyjęty uchwałą nr XXIII/176/2017 Rady Gminy Stara Dąbrowa z dnia 24 lutego 2017 r. Załęcze jest miejscowością otoczona ze wszystkich stron polami uprawnymi. Rozwój innych funkcji niż rolnicza z racji tego jest mocno utrudniona. W treści programu nie zaproponowano kierunków służących ochronie dziedzictwa kulturowego.

5.1.5. Gminne nakłady na ochronę konserwatorską w latach 2014 - 2018

Na przestrzeni lat 2014 - 2018 gmina Stara Dąbrowa na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane samych tylko obiektów wpisanych do rejestru zabytków wydała **495 224,7zł**. W rozbiściu na konkretne lata wygląda to następująco:

Tabela 2. Wydatki na ochronę konserwatorską obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Rok	Obiekt	Kwota dotacji
2014	Pałac w Nowej Dąbrowie	281 631
2016	Kościół Św. Stanisława MB w Krzywnicy	24 768,93
	Kościół Św. Katarzyny w Rosowie	15 000
2017	Kościół Św. Stanisława MB w Krzywnicy	25000
	Kościół Św. Katarzyny w Rosowie	13 250
	Remont sieci kanalizacyjnej w pałacu w Nowej Dąbrowie	5 896,69
	Wymiana rynien i rur spustowych w pałacu w Starej Dąbrowie	17 944,77
2018	Kościół Św. Stanisława MB w Krzywnicy	25 000
	Kościół Św. Katarzyny w Rosowie	15 225,5
	Kościół Ofiarowania NMP w Łęczycy	25 000
	Kościół Św. Michała Archanioła i Świętej Rodziny w Białuniu	25 000
	Wymiana okien w pałacu w Nowej Dąbrowie	21 507,78

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Stara Dąbrowa jest gminą wiejską o charakterze rolniczym, położona w północnej części powiatu stargardzkiego, sąsiadująca z Chociwlem, Marianowem i Stargardem (powiat stargardzki) oraz Maszewem (powiat goleniowski). Siedzibą gminy jest wieś Stara Dąbrowa. Gmina leży na Równinie Nowogardzkiej. Przez gminę przepływa rzeka Krąpiel (dopływ Iny). Lasy w gminie występują w okolicach wsi Chlebówko, Kicko, Nowa Dąbrowa, Krzywnica. Tereny leśne zajmują 9% powierzchni gminy, a użytki rolne 81%.

Obszary objęte ochroną w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 zajmują nieznaczną część gminy. Obejmują one obszar specjalnej ochrony ptaków: Ostoja Ińska o powierzchni 87711 ha (w granicach gminy obszar stanowi powierzchnię - 2004,53 ha).

Gmina jest stosunkowo dobrze skomunikowana drogami wojewódzkimi ze Szczecinem oraz z Stargardem. Przez gminę prowadzą drogi wojewódzkie: droga nr 106 łącząca Stargard z Maszewem oraz droga nr 142 przebiegająca równoleżnikowo łącząca DK 20 w miejscowości Lisowo z drogami A6/S3 na węźle Rzęśnia koło Szczecina.

Osiemnaście miejscowości (wsie, osady, kolonie) w gminie składa się na trzynaście sołectw.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy i krajobrazu kulturowego

WSIE

Stara Dąbrowa

Stara Dąbrowa jest wsią o metryce późnośredniowiecznej, powstała zapewne w XV w.; z tego też czasu pochodzi miejscowy kamienny kościół, ufundowany przez rodzinę von Wedel, ówczesnych właścicieli osady. Z końca XVII w. pochodzą pierwsze informacje o tutejszym folwarku. W 1859 r. we wsi mieszkały 322 osoby, a w 1925 r. 445. W latach 20-tych

XX w. zabudowa wsi składała się z 58 budynków mieszkalnych. Pod względem układu przestrzennego wieś jest dwuczłonowa, złożona z części chłopskiej i dworskiej. Część chłopską (zagrodową) charakteryzują zagrody przeważnie średniorolne z kolei część dworska to przede wszystkim zespół pofolwarczny z kolonią mieszkalną dla pracowników rolnych. Na obszarze

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022
miejscowości zarejestrowano 20 stanowisk archeologicznych, na których stwierdzono 26 pozostałości osadniczych.

Białuń

Białuń jest wsią o metryce średniowiecznej. W 1859 r. we wsi mieszkało 180 osób, a w 1925 r. 304 osoby. Majątek białuński pod koniec XIX w. liczył 463 ha, a w latach 20-tych XX w. 489 ha. Po II wojnie światowej w zabudowaniach pofolwarcznych funkcjonował PGR. Współczesny układ przestrzenny wsi stanowi zwartą ulicówkę. Na obszarze miejscowości zarejestrowano ogółem 11 stanowisk archeologicznych z 14 pozostałościami osadniczymi.

Chlebówko

Chlebówko jest wsią o metryce średniowiecznej, najprawdopodobniej XIII-wiecznej. W okresie średniowiecza, kiedy osada była lennem rodziny von Wedel, w jej pobliżu znajdował się obronny zamek, zlokalizowany w zakolu rzeki Krąpiel (ślady tej budowli czytelne były jeszcze w XX w.). Miejscowy folwark powstał w wieku XVII. W 1851 r. został podzielony na dwie części „A” i „B”, oddzielone drogą do Krzywicy. W latach 60-tych XIX w. oprócz dwóch folwarków w Chlebówku były 43 gospodarstwa chłopskie. W tym czasie we wsi mieszkało 337 osób. W połowie lat 20-tych XX w. mieszkańców było już 523, w okresie tym zabudowa wiejska składała się z 84 budynków mieszkalnych i 114 gospodarczych. Współcześnie Chlebówko reprezentuje wielodrożnicowy układ przestrzenny. Na obszarze miejscowości zarejestrowano 17 stanowisk archeologicznych, na których stwierdzono 22 pozostałości osadnicze.

Kicko

Kicko jest wsią o metryce średniowiecznej, wzmiankowaną w 1269 r. przy okazji nadania księcia Barnima I dla biskupstwa kamieńskiego dóbr na ziemi stargardzkiej i maszewskiej. W XV w. wybudowano tu kamienny kościół. W połowie XVII w. (1642 r.) osada była już własnością magistratu stargardzkiego, który nakazał tu budowę folwarku; w okresie tym we wsi było 10 dwułanowych gospodarstw chłopskich. Obecnie trudno jednoznacznie przesądzić czy wspomniany folwark powstał; dostępny materiał kartograficzny istnienia takiego założenia nie potwierdza. W XIX w. Kicko było bogatą wsią chłopską, zamieszkiwaną w 1864 r. przez 363 osoby. W latach 20-tych XX w. większość gospodarstw chłopskich dysponowała znacznym areałem (od 40 do 120 ha); w okresie tym we wsi mieszkało 290 osób. Kicko obecnie stanowi wieś zagrodową zróżnicowaną pod względem typologicznym. Pierwotny owalny układ przestrzenny ewoluował do typu ulicówki. Na obszarze miejscowości zarejestrowano 4 stanowiska archeologiczne, na których stwierdzono 4 pozostałości osadnicze.

Krzywnica

Krzywnica jest wsią o metryce średniowiecznej, wzmiankowaną w źródłach po raz pierwszy w 1243 r. Bezpośrednio po południowo-wschodniej stronie osady istniał niegdyś zamek obronny, należący w średniowieczu do rodziny von Wedel. Na przełomie XV i XVI w. zbudowano we wsi kościół. W XVI w. tutejsze dobra podzielone zostały na kilka majątków. Najstarsze wzmianki o folwarkach pochodzą z połowy XVIII w. W latach 20-tych XX w. majątek krzywnicki liczył 238 ha. Gospodarstwo nastawione było na uprawę zbóż i hodowlę owiec i bydła. Dawny folwark zamkowy (Schlossgut C) zlokalizowany był na południowym krańcu wsi, folwark D (Kempen) funkcjonował po 1945 r. jako PGR Kępy. Folwarki A i B (Altstadt) stanowiły po

II wojnie światowej PGR Krzywiec. W 1925 r. we wsi (składającej się z części chłopskiej i folwarków) mieszkało łącznie 535 osób; zabudowa Krzywicy składała się wówczas z 72 budynków mieszkalnych i 103 gospodarczych. Na obszarze miejscowości zarejestrowano

32 stanowiska archeologiczne, na których stwierdzono 53 pozostałości osadnicze. Krzywnica posiada ulicowo-placowy układ przestrzenny.

Łęczyca

Łęczyca wzmiankowana jest w źródłach od 1523 r.; jej metryka jest jednak o co najmniej 100 lat starsza (miejskowy kościół datowany jest na XV w.). W 3. ćwierci XVII w. wzmiankowane jest istnienie młyna i kuźni. W latach 30-tych XVIII w. miejscowe dobra podzielone zostały na cztery części A, B, C i D, z których dwie położone były poza zabudowaniami wiejskimi. Liczba mieszkańców wsi (z uwzględnieniem wszystkich części): w 1859 r. – 669, 1865 r. – 599 i w 1925 r. – 700. Po II wojnie światowej majątki rozparcelowano, z wyjątkiem folwarku D, w którym utworzono PGR. Na obszarze miejscowości zarejestrowano 36 stanowisk archeologicznych, na których stwierdzono 47 pozostałości osadniczych.

Nowa Dąbrowa

Nowa Dąbrowa wzmiankowana jest w źródłach od XV w.; niewykluczone jednak, że metryka wsi jest starsza. W czasach najdawniejszych osada była lennem rodziny von Wedel; rodzina ta na przełomie XV i XVI w. ufundowała tu kamienny, późnogotycki kościół. W 1683 r. miejscowe włości podzielone były na część „A” (6 gospodarstw chłopskich i kuźnia), i część „B” (7 gospodarstw chłopskich i karczma. Po 1945 r. w zabudowaniach pofolwarcznych funkcjonował PGR. W 1859 r. we wsi mieszkało 281 osób, w 1865 r. – 292, a w 1925 r. 325 osób. Na obszarze miejscowości zarejestrowano 14 stanowisk archeologicznych, na których stwierdzono 27 pozostałości osadniczych.

Parlino

Parlino wzmiankowane jest w źródłach od XV w., niewykluczone jednak, że metryka wsi jest starsza. W końcu XV w. wybudowano we wsi kamienny kościół. W początkach XVIII w. w osadzie założono folwark. W 1820 r. doszło do podziału Parlina na dwie części „A” (areal ok. 1600 mórg i 11 budynków) i „B” (ok. 1655 mórg, 12 budynków mieszkalnych). Po II wojnie światowej ziemie dawnego majątku rozparcelowano pomiędzy miejscowych chłopów. W 1872 r. we wsi mieszkało 277 osób, a w 1925 r. 453 osoby. Na obszarze miejscowości zarejestrowano aż 50 stanowisk archeologicznych, na których stwierdzono 62 pozostałości osadnicze.

Tolcz

Tolcz jest wsią o metryce późnośredniowiecznej. Z końca XV w. pochodzi miejscowy kościół kamienny, ufundowany – zapewne – przez rodzinę von Wedel, w rękach której – jako lenno – osada pozostawała aż do 1782 r. W 1859 r. we wsi mieszkało 197 osób, a w 1925 r. 218. W latach 20-tych XX w. zabudowa Tolcza składała się z 23 budynków mieszkalnych i 40 gospodarczych. Po II wojnie światowej w zabudowaniach pofolwarcznych funkcjonował PGR. Na obszarze miejscowości zarejestrowano 9 stanowisk archeologicznych, na których stwierdzono 10 pozostałości osadniczych.

OSADY

Chlebowo

Chlebowo jest wsią o metryce średniowiecznej. W 1266 r. osada („Zassenborgh”) należała do biskupa kamieńskiego Hermana. Dokument o rok młodszy (z 1267 r.) określał Chlebowo jako miasto. W wiekach XIII-XVIII wieś i – istniejący od XVII w. – folwark były własnością rodu von Wedel. W 1859 r. we wsi mieszkały 284 osoby, a w 1925 r. 313 osoby. Majątek pod koniec XIX w. liczył 1116 ha, a w latach 20-tych XX w. 703 ha; gospodarstwo to w wieku XIX specjalizowało

się w hodowli owiec, a później bydła i trzody chlewnej. W zespole tym działały: gorzelnia, krochmalnia, mleczarnia, młyn wodny i mała elektrownia. Współczesna wieś posiada układ widlicowy.

Łęczyna

Łęczyna – jako odrębny majątek – założona została w 1801 r. przez Johanna von Borck, właściciela nieodległej Łęczycy. W 1859 r. osadę zamieszkiwało 66 osób, a w 1865 r. 83; w późniejszych spisach liczba mieszkańców była podawana łącznie z Łęczycą. Po 1945 r. w łęczyńskim folwarku funkcjonował PGR.

Rokicie

Rokicie – jako odrębny folwark – wyodrębnione zostało w XVIII w. z majątku w Krzywnicy. Być może starszy był miejscowy młyn, dający osadzie drugą nazwę. Pierwsza wzmianka o Rokiciu pochodzi z 1794 r. W 1865 r. osadę zamieszkiwało 66 osób (w latach następnych liczbę mieszkańców podawano łącznie z Krzywnicą). Po II wojnie w zabudowaniach folwarcznych funkcjonował PGR. Tutejszy młyn rozebrany został w latach 60-tych XX w. Na obszarze miejscowości zarejestrowano 3 stanowiska archeologiczne, na których stwierdzono także 3 pozostałości osadnicze.

Rosowo

Rosowo jest wsią o metryce średniowiecznej, powstałą nie później niż w końcu XV w. (na taki okres datowany jest miejscowy kościół kamienny). Ok. połowy XIX w. w Rosowie mieszkało 156 osób, a w 1925 r. 136; w tym też czasie we wsi było 18 budynków mieszkalnych i 27 gospodarczych. Po II wojnie światowej w zabudowaniach pofolwarcznych funkcjonował PGR. Na obszarze miejscowości zarejestrowano 20 stanowisk archeologicznych, na których stwierdzono 32 pozostałości osadnicze.

Storkówko

Storkówko wzmiankowane jest w źródłach po raz pierwszy w 1491 r., w kontekście patronatu rodziny von Schmiedeberg nad miejscowym kościołem. W 1699 r. nastąpił podział majątku na części „A” i „B”. Po II wojnie światowej w zabudowaniach pofolwarcznych funkcjonował PGR. Na obszarze miejscowości zarejestrowano 7 stanowisk archeologicznych, na których stwierdzono 10 pozostałości osadniczych.

Załęcze

Załęcze – jako odrębny folwark - utworzone zostało w 1734 r. z części „D” majątku w Łęczycy. Po 1945 r. w zabudowaniach pofolwarcznych funkcjonował PGR.

KOLONIE

Łęczówka

Łęczówka wydzielona została jako odrębny folwark w początkach XVIII w. z dóbr łęczyckich, stanowiących podówczas własność rodziny von Mildenitz (źródła z tego czasu wzmiankują majora Erdmana Jakoba von Mildenitza). Od połowy XVIII w. po 1860 r. następowały kolejne zmiany właścicieli: bracia von Arnstädt (od 1755 r.), J.A. Von Laurens (od 1777 r.), G.A. Von Borck (do 1795 r.), A.D. Schwichow (do 1802 r.), O. W. von Schliessen (do 1828 r.), rodzina Bartell (do 1856 r.), C. Benjamin (do 1860 r.). Przez następne 85 lat miejscowy majątek stanowił własność rodziny Witte. Od końca XIX w. do czasów II wojny światowej areał folwarku wynosił ok. 470 ha. Zabudowę osady – oprócz folwarku – tworzyła niewielka (kilkubudynkowa) kolonia czworaków.

Moskorze

Moskorze jako odrębna miejscowość wymieniona jest dopiero w końcu XIX w.; wcześniej istniejące tu wybudowanie było częścią Łęczycy. Dostępne źródła nie podają czyją własnością była zagroda („mały folwark”), nazwana Ilsenhof; skala i charakter posadowionych tu budynków sugerują, że była to własność chłopska. Współcześnie nazwa Moskorze obejmuje dwie inne zagrody, znajdujące się w odległości ca 300-400 m na wschód od zagrody odnotowanej na mapach w końcu XIX w.

Wiry

Wiry jako odrębna miejscowość powstały najprawdopodobniej w 2. Połowie XIX w. w wyniku parcelacji części gruntów majątku w Chlebówku lub – co mniej prawdopodobne w Chlebowie. W 1939 r. znajdowały się tu 4 gospodarstwa o areale od 27 do 45 ha.

5.2.3. Układy ruralistyczne, zabudowa wsi

Wsie gminy Stara Dąbrowa w większości posiadają rodowód średniowieczny. Najstarsze wzmiankowane były już w I poł. XIII w. (Krzywnica, Białuń) i II poł. tegoż stulecia (Stara Dąbrowa, Chlebowo, Kicko). Prawdopodobnie o metryce XIII-wiecznej jest także Chlebówko. Kolejne wsie powstały w XIV (Tolcz i Parlino) i XV w. (Rosowo, Łęczycza, Storkówko i Nowa Dąbrowa). Z uwagi na znaczne przekształcenia wsi związane z rozwojem folwarków w okresie nowożytnym ich średniowieczne układy osiedleńcze są nieczytelne. W XVIII w. powstały folwarki w Łęczówce i Załęczu. Na początku XIX w. powstała Łęczyna. Zabudowa historyczna wsi pochodzi z okresu XIX i I poł. XX w. Dominuje konstrukcja murowana. Nieliczne są obiekty ryglowe. Do wyjątków należy kilka budynków o metryce sięgającej końca XVIII w.

5.2.4. Zespoły folwarczne

- Białuń - zespół folwarczny na południowo-zachodnim krańcu wsi został ukształtowany w XIX w.; z historycznej zabudowy pozostały tylko dość dobrze zachowane: obora, stodoła i magazyny zbożowe.
- Chlebowo - zespół folwarczny usytuowany w północno-wschodniej części osady; początki powstania folwarku datuje się na koniec XVII w., a dalszy rozwój w XVIII w. do II poł. XIX w.; obiekty budowano pierwotnie z kamienia, późniejsze – w XIX w. i pocz. XX w. – z cegły ceramicznej; rozplanowanie zespołu, mimo wprowadzenia nowych obiektów, wykazuje nadal cechy układu z końca XIX w. Z folwarkiem związana była kolonia mieszkalna dla robotników rolnych. Składa się ona w znacznym stopniu ze zdewastowanych dwojaków i czworaków z końca XIX w. – lat 20-tych XX w. i dwukondygnacyjnych bloków z lat 70-tych XX w. oraz szeregowej zabudowy z lat 80-90-tych XX w.
- Chlebówko - we wsi istnieją obiekty dwóch zespołów folwarcznych – wschodni „A” i zachodni – „B”; w zespole „A” wschodnim zachowane są z najważniejszych: obora, gorzelnia i dwór; gorzelnia stanowi obiekt XIX-wieczny, pozostałe budynki zespołu A pochodzą z lat 10-20-tych XX w.; po roku 1945 wzniesiono nowe budynki magazynowe i obsługi technicznej; zespół zachodni „B” stanowią dwie obory i magazyn zbożowy. Murowane z cegły ceramicznej; obiekty pochodzą z okresu od pocz. XX w. po lata 20-te XX w. (obora z 1928 r.). Z folwarkiem związana była kolonia mieszkalna dla robotników rolnych. Kolonia składa się z dwojaków, czworaków i sześcioraków (łącznie 6 obiektów) wybudowanych w czasie od końca XIX w. po lata 20-te XX w.; w obrębie kolonii wzniesiono w latach 20-tych XX w. także dwukondygnacyjne budynki mieszkalne.

- Łęczyna – folwark (wraz z dworem) (wraz z kuźnią, oborą, stajnią magazynem paszowym) w wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-54 z dnia 12.10.2000. Założenie folwarczne o zgeometryzowanej, zamkniętej kompozycji, dobrze wkomponowane w otoczenie. Wokół prostokątnego dziedzińca skupiona została zabudowa gospodarcza i część rezydencjonalna – dwór, sąsiadujący z parkiem. Południowy bok dziedzińca tworzą budynki inwentarskie, zachodnią dwór, północny budynki magazynowe i zaplecza technicznego. Dwór i pierwsza grupa budynków gospodarczych – magazyn paszowy, stajnia powstały w 4. ćwierci XIX w. W latach dwudziestych XX w. powstały kolejne budynki gospodarcze, min. obora i kuźnia. Po II wojnie światowej obiekt został przejęty przez Państwowe Nieruchomości Ziemskie, a następnie PGR. Do czasów obecnych zachowała się większość budynków założenia folwarcznego oraz pozostała czytelna kompozycja.
- Łęczówka - zachowane zostały częściowo w kolonii mieszkalnej dla 6 pracowników rolnych zdewaloryzowane czworaki i dwojaki z pocz. XX w.
- Nowa Dąbrowa - początki kształtowania się zespołu folwarcznego datuje się na poł. XVIII w.; większość budynków inwentarskich i składowych pochodzi z lat 80-tych XIX w. (kamień i technologia szachulcowa); w okresie od końca XIX w. po lata 20-te XX w. część tych obiektów zastępowano nowymi, murowanymi z cegły ceramicznej; niektóre z nich zostały po II wojnie światowej przebudowane. Kolonia mieszkalna dla pracowników folwarcznych, ulokowana w północno-wschodniej części wsi składa się z kilku dwukondygnacyjnych, starych zagród oraz kilku dwojaków i czworaków.
- Parlino - Folwark – obiekty pofolwarczne stanowią niewielkie pozostałości dwóch historycznych, mających początek w XVIII/XIX w., zespołów folwarcznych ulokowanych na północnym krańcu wsi (dawniej Gut A) oraz na południowym krańcu wsi (dawnej Gut B). Z dawnych majątków zachowały się pojedyncze obiekty, m.in. zrujnowana obora (z 1871 r.) i przebudowane budynki inwentarskie w majątku południowym raz stajnia i obora w zespole północnym. Kolonia mieszkalna byłych pracowników folwarcznych – dawne dwojaki, trojaki i czworaki z różnych okresów budowy: z 3 ćwierci XIX w. do pocz. XIX w. i do lat 10-20-tych XX w. Niektóre z nich stanowią wartości kulturowe w ochronie konserwatorskiej.
- Rokicie - zespół folwarczy wyodrębniony w XVIII w. z majątku w Krzywnicy; do dzisiaj zachowany w niewielkim fragmencie (zachował się trzykondygnacyjny magazyn zbożowy i w złym stanie obora); współczesny jest tylko wybudowany w latach 70-tych XX w. jałownik.
- Rosowo - z historycznej zabudowy zachował się murowany budynek inwentarski z końca XIX w., inne dwa budynki inwentarskie zostały wyburzone w początkach oraz w latach 10-20-tych XX w. W folwarcznej kolonii mieszkalnej przeważają wzniesione z cegły ceramicznej w pocz. XX w. dwojaki i czworaki.
- Stara Dąbrowa – folwark ukształtowany w okresie od końca XVIII w. do lat 20-tych XX w. ulokowany po zachodniej stronie głównej drogi w pierwotnym stanie (z niewielkimi zmianami) zostały zachowane historyczne budynki dawnego majątku, m.in. stajnia koni roboczych, chlewnia, gorzelnia, kuźnia i budynek gospodarczy; na miejsce pierwotnie wybudowanych obiektów po wschodniej stronie podwórza (obory), zachodniej (stodoła i przybudówka dworu) i północnej (dwojaki) wzniesiono obiekty nowe (m.in. bukaciarnię

i oborę). Przy drodze prowadzącej od północnego krańca sady na południe do parku podworskiego ulokowane są dwa zespoły dwojaków z lat 50-tych i dwukondygnacyjnych bloków z lat 70-tych XX w.

- Storkówko - dwa podwórza gospodarcze. W starym podwórzu (powstałym w końcu XVII w. i rozbudowanym w latach 70-tych XIX w. aż po lata 10-te XX w.) w pierwotnym stanie zachowały się: gołębnik i magazyn zbożowy. Kolonia mieszkalna dla pracowników rolnych
 - główny kompleks osady kolonijnej znajduje się w południowej części wsi; po zachodniej stronie drogi postawiono ceglane czworaki pochodzące z pocz. XX w.
- Tolcz - folwark rozwijał się od końca XVII w. W XIX w. powstały na południowym krańcu wsi obiekty folwarczne budowane z kamienia, a później murowane z cegły ceramicznej. W dobrym stanie zachowały się pochodzące z końca XIX w.: stajnia koni wyjazdowych, obora i chlewnia. Pochodząca z tego okresu owczarnia jest w znacznym stopniu zniszczona. Kolonia dla robotników rolnych ulokowana w bezpośrednim sąsiedztwie podwórza folwarcznego, po zachodniej stronie drogi głównej, składa się z czworaków i dwojaków powstałych na przełomie XIX/XX w.
- Załącze – do czasów współczesnych zachowały się jedynie obiekty kolonii pracowników rolnych zbudowanych w formie jednokondygnacyjnych dwojaków zbudowanych z cegły wapiennej

5.2.5. Architektura sakralna

Na terenie gminy zachowały się wszystkie historyczne kościoły. Wyróżnia się zdecydowanie grupa gotyckich, salowych kościołów o metryce XV/XVI-wiecznej: Białuń, Kicko, Krzywnica, Nowa Dąbrowa, Parlino, Rosowo, Stara Dąbrowa, Tolcz i najokazalszy w Łęczycy. Wszystkie te kościoły uległy przebudowie w XIX w., lecz prace nie wpłynęły na zatarcie średniowiecznej proveniencji budowli. W XIX w. powstały dwa murowane, neostylowe kościoły w Storkówku i Chlebówku oraz kaplica cmentarna w Starej Dąbrowie. Wszystkie ww. budowle są o konstrukcji murowanej kamiennej bądź ceglanej.

- Białuń - [kościół filialny pw. św. Michała Archanioła i Świętej Rodziny](#) w Białuniu wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1439 z dnia 21.12.1963. Kościół wzniesiony na przełomie XV i XVI w. Świątynia jest kamienno-ceglana (cegła gotycka); na początku XX w. do zachodniej ściany kościoła dobudowano drewnianą wieżę nakrytą dwuspadowym dachem; architektura obiektu – o cechach późnego gotyku. w roku 1909 kościół wyposażono w witraże.
- Kicko - kościół Matki Boskiej Częstochowskiej w Kicku wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1438 z dnia 21.12.1963. Kościół powstał w XV w. jako późnogotycka budowla salowa, orientowana. W XVII lw. do szczytu zachodniego dobudowano wieżę. W 2 poł. XIX w. kościół został przebudowany (m.in. szczyt zachodni, okna, portal południowy). Obiekt wzniesiony w centrum wsi, na dawnym nawis, na niewielkim wyniesieniu terenu, stanowi główny element kompozycyjny wsi. Kościół, jednobryłowy bezwieżowy, salowy, nakryty dachem dwuspadowym. W rzucie prostokątny (17,6 x 9,2m), bez wyodrębnienia prezbiterium. Wejście w ścianie szczytowej zachodniej, poprzez portal zamknięty łukiem ostrym. Ściany z głazów narzutowych o układzie „dzikim”, ociosanych w licu, z otworami okiennymi obmurowanymi cegłą ceramiczną, tynkowane z pozostawieniem widocznych większych

kamieni. Elewacja wschodnia z gotyckim szczytem, zachodnia z murowanym z cegły ceramicznej maszynowej (XIX w.). Strop drewniany belkowy nagi, więźba krokwiowo-jętkowa z dwoma stolcami.

- Krzywnica - kościół pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Krzywnicy wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A1437 (dawny nr. 538) z dnia 22.12.1965 r.
- Łęczycza - kościół Ofiarowania NMP w Łęczycy wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1461 z dnia 14.05.1956. Kościół gotycki wzniesiony w XV w. - salowy, jednonawowy, z prostokątnym zamknięciem prezbiterium. Ściany zarówno nawy, jak i wieży zbudowane z gładkich narzutowych i ociosanych mniejszych kamieni. W portalach i obramieniach okien cegły. Szczyt wschodni bogato dekorowany smukłymi, ostrołukowymi blendami, laskowaniem i sterczynami, zachodni z ostrołukowym, czteroskokowym portalem w osi. W elewacji południowej wtórne wejście z odcinkowym nadprożem. Okna nawy zamurowane wtórnie do ½ wysokości. Dach wysoki, dwuspadowy. Wieża czworoboczna, dwuczłonowa, zwieńczona ostrosłupowym hełmem. Górny człon wieży odeskowany. Od średniowiecza kościół w Łęczycy pełnił funkcję kościoła parafialnego. Patronem kościoła był miejscowy właściciel majątku. Postawiony na północno-zachodnim skraju wsi, na niewielkim wzniesieniu, orientowany.
- Nowa Dąbrowa - kościół pw. Matki Boskiej Pocieszenia w Nowej Dąbrowie wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1436 (stary nr. 475) z dnia 21.12.1963 r. Obiekt wzniesiony w centrum wsi, po północnej stronie drogi wiejskiej (wieś ulicowa), na płaskim terenie. Stanowi główny element kompozycyjny wsi i jej dominantę. Kościół o metryce średniowiecznej, późnogotyckiej (wzniesiony w XV w. przez rodzinę von Wedel). W XVII w. do ściany zachodniej dobudowano barokową wieżę o konstrukcji ryglowej. W XIX w. kościół został przebudowany (m.in. łuki okien i drzwi). Kościół jest jednobryłowy, salowy, nakryty dachem dwuspadowym. W rzucie prostokątny, bez wyodrębnienia prezbiterium. Wejście w elewacji południowej, trójosiowej, poprzez ostrołukowy portal, obok wmurowana tablica poświęcona poległym w czasie I wojny mieszkańcom wsi. Ściany z kamienia polnego o układzie „dzikim”, ociosanego w licu, z otworami obmurowanymi cegłą ceramiczną, nietynkowane. Elewacja wschodnia z murowanym szczytem, zdobionym układem sześciu blend, z dwoma otworami okiennymi. Dach krytym blachą stalową ocynkowaną.
- Parlıno - kościół pw. Miłosierdzia Bożego w Parłynie wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1441 (stary nr. 369) z dnia 06.06.1959. Kościół parafialny kamienno-ceglany w formach późnogotyckich, o układzie salowym, wzniesiony z XV w. W rzucie prostokątny (16,5 x 11,9m), bez wyodrębnionego prezbiterium. Wejście w elewacji szczytowej zachodniej, poprzez dobudowany przedsionek. Ściany z gładkich narzutowych o układzie „dzikim”, ociosanych w licu, z otworami okiennymi obmurowanymi cegłą ceramiczną, spoinowany z ułomkami cegieł i drobnych kamieni. Elewacja wschodnia ze szczytem murowanym z cegły ceramicznej, zdobionym 8 blendami. Dachy kryte dachówką ceramiczną karpiówką. Strop drewniany belkowy płaski, więźba krokwiowo-jętkowa. Od południa dobudowana

współczesna parterowa zakrystia z dachem dwuspadowym, o ścianach kamiennych, nawiązujących do bryły głównej. W czasie II wojny zniszczony. Do l.90XX pozostawał w ruinie. Odbudowany.

- Rosowo - kościół pw. Św. Katarzyny w Rosowie wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1440 (stary nr. 478) z dnia 21.12.1963 r. Obiekt wzniesiony na wyniesieniu terenu, w południowej części wsi (w XIX w. układ ulicowo-placowy), w rozwidleniu trzech dróg, stanowi istotny element kompozycyjny wsi. Kościół o metryce średniowiecznej, późnogotyckiej, jednobryłowy, salowy, nakryty dachem dwuspadowym krytym blachą stalową ocynkowaną. W rzucie prostokątny, bez wyodrębnienia prezbiterium. Wejście w szczycie zachodnim, poprzez portal zamknięty półłukiem. Wewnątrz strop drewniany, belkowy, płaski. Ściany z głazów narzutowych o układzie „dzikim”, ociosanych w licu, z otworami obmurowanymi cegłą ceramiczną, nietynkowane. Do spoinowania użyto ułamków cegieł i kamienia. Elewacja wschodnia z murowanym szczytem, zdobionym układem zdojonych blend w dwóch poziomach, z dwoma otworami wentylacyjnymi. Szczyt zachodni kamienny, ślepy. Wyposażenie zabytkowe niezachowane.
- Stara Dąbrowa - kościół parafialny p.w. Św. Józefa wzniesiony w XV w. z kamienia polnego; późnogotycki, salowy, bez wyodrębnionego prezbiterium (według dokumentów z XVII w. miejscowa parafia wyposażona była w ziemię); świątynia stanowi dominantę układu przestrzennego wsi; częściowo przebudowana w XIX w. (szczyty dachu, otwory okienne); po II wojnie światowej do południowej elewacji kościoła dobudowano zakrystię; w roku 1968 okna świątyni otrzymały witraże;
- Stara Dąbrowa - kaplica cmentarna powstała w latach 70-tych XX w. po południowo - wschodniej stronie świątyni; zbudowana z kamienia łamanego i cegły ceramicznej, nakryta kopułowym dachem.
- Storkówko - kościół filialny p.w. Św. Stanisława BM, wybudowany w 1850 r.; świątynia neoromańska, salowa, murowana, z kamienia łamanego z wieżą w górnej części drewnianą.
- Tolcz - kościół pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Tolczu wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1722 z dnia 09.02.2018 r. Gotycka świątynia wybudowana w centrum wsi na niewielkim wzniesieniu to budowla orientowana, salowa, na planie prostokąta, murowana z głazów granitowych, nietynkowana, z prostokątnym zamknięciem prezbiterium. W XIX w. dobudowana została drewniana dzwonnica [rozebrana w l.80. XX w.] i przemurwane otwory okienne i drzwiowe. Budynek nakryty wysokim dachem dwuspadowym. Pierwotny ostrołukowy, uskokowy portal zachodni zamurowany, wtórne wejście wybite w ścianie południowej. Okna zwieńczone łukowo, obramowane cegłą. Szczyt wschodni zdobiony blendami, ostrołukowymi i okrągłą. Naroża zdobione ceglanyimi sterczynami. Elewacje południowa i wschodnia z podokapowym fryzem ceglanyim.

5.2.6. Cmentarze

Na uwagę zasługują cmentarze przykościelne stanowiące otoczenie świątyń, cmentarze polowe na obrzeżu wsi oraz tablice i monumenty upamiętniające mieszkańców wsi poległych w czasie I wojny światowej (Chlebówko, Kicko, Nowa Dąbrowa, Rosowo).

- Białuń - cmentarz przykościelny, równowieczny świątyni, odnotowany na historycznych mapach – nieczynny; nagrobki są usunięte;
- Białuń - cmentarz rodowy, usytuowany na wschodnim końcu wsi, z II poł. XIX w., przeznaczony dla zmarłych z rodziny właścicieli majątku; krypta rodowa zdewastowana; teren zakrzewiony, od południa osadzony szpalerem lipowym
- Chlebowo - cmentarz poewangelicki z I poł. XVIII w. – nieczynny działka silnie zakrzewiona i zaniedbana, nie ogrodzona, nagrobki usunięte;
- Chlebowo - cmentarz rodowy, nieogrodzony, bardzo zaniedbany, nagrobki (w tym pamiątkowy obelisk) zdewastowane.
- Chlebówko - cmentarz przykościelny, nieczynny o pow. 0,8 ha; od frontu ogrodzony kamiennym murem; teren zniwelowany, nagrobki usunięte; na działce zachował się duży obelisk kamienny upamiętniający poległych żołnierzy w I wojnie światowej (byłych mieszkańców wsi);
- Chlebówko - ślady cmentarza rodowego o pow. 0,02 ha, w lesie nad Krąpielą; teren silnie zakrzewiony; mocno zniszczony obelisk upamiętniający zmarłych z rodziny Holzkamm i Schmeling.
- Kicko - były cmentarz przykościelny (nieczynny) o pow. 0,24 ha; nagrobki usunięto; na terenie posesji kościelnej znajduje się głaz upamiętniający żołnierzy poległych w I wojnie światowej;
- Kicko - cmentarz poewangelicki – polowy o pow. 0,3 ha, usytuowany na południowo-zachodnim krańcu wsi; teren jest nieogrodzony, na którym została przeprowadzona rewitalizacja, uporządkowany, stworzony kącik zadumy, ze śladami kilkunastu grobów z II poł. XIX w.
- Krzywnica - Cmentarz na działce przykościelnej – nieczynny o pow. 0,2 ha, trawiasty, bez nagrobków, ogrodzony kamiennym murem;
- Krzywnica - Cmentarz poewangelicki położony na północ od wsi, z pocz. XX w., o pow. 0,33 ha, zaniedbany; na obrzeżach dęby i cisy.
- Łęczyca - cmentarz przykościelny, nieczynny, ogrodzony kamiennym murem z bramką z gotyckiej cegły, z zachowanymi kilkoma mogiłami powojennymi.
- Nowa Dąbrowa - Cmentarz przykościelny (nieczynny) ogrodzony parkanem z prętów metalowych; zachowało się kilka nagrobków z XX w.;
- Nowa Dąbrowa - Nekropolia rodowa – teren silnie zakrzewiony z odnowionym grobowcem dawnych właścicieli majątku; w otoczeniu okazały dąb czerwony (przekrój pnia powyżej 125 cm);
- Parlino - cmentarz przykościelny wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1441 (stary nr. 1119) z dnia 10.01.1990 r. Cmentarz w centralnej części wsi, na placu przykościelnym, wokół centralnie umiejscowionego kościoła. Teren płaski ok. 0,33 ha. Otoczony murem kamiennym. Wejście od zachodu przez bramkę i bramę. Cmentarz nieczynny, bez śladów nagrobków. Układ kwater nieczytelny, teren zniwelowany, porośnięty trawą, ścieżki z płytek betonowych. Zieleń wysoka przy ogrodzeniu. Na terenie części południowej umieszczono dwa upamiętnienia: głaz poświęcony pamięci fundatorów odbudowy oraz drugi - dawnych mieszkańców wsi.

- Rosowo - Cmentarz przykościelny o pow. 0,2 ha ogrodzony murem oporowym z zachowanymi nagrobkami z II poł. XX w.;
- Rosowo - Cmentarz poewangelicki o pow. 0,8 ha z II poł. XIX w., z centralną aleją lipową; działka jest silnie zakrzewiona i zaniedbana, nagrobki są zniszczone; zachował się obelisk upamiętniający poległych w I wojnie światowej.
- Stara Dąbrowa - cmentarz przykościelny o pow. około 0,25 ha, ogrodzony kamiennym murem oporowym i ogrodzeniem z prętów metalowych; po roku 1945 usunięto nagrobki (nekropolia w 4 ćwierci XIX w. została poszerzona w kierunku południowym); parcela obrzeżona okazałymi lipami (przekroje pni do 70 cm); i kasztanowcami (przekroje pni do 90 cm).
- Storkowo - cmentarz przykościelny o pow. około 0,08 h, nieczynny, od frontu wygradzony kamiennym murem, obsadzony jesionami i kasztanowcami; nagrobki usunięte.
- Tolcz - dawny cmentarz przykościelny wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1722 z dnia 12.06.2018 r. Cmentarz znajdował się przy kościele pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Tolczu. Cmentarz nie jest obecnie użytkowany. Nagrobki zostały usunięte w latach sześćdziesiątych XX w. Cmentarz zajmował obszar o powierzchni ok. 0,15 ha.
Trapezoidalna działka była wydzielona kamiennym murem. Obecnie jest nadal częścią parceli kościelnej.

5.2.7. Zamki, rezydencje, parki

Najstarsze obiekty architektury militarnej położone są w Chlebówku (dwuczłonowe grodzisko wyżynne z poł. VIII – końca IX w., funkcjonujące od II poł. XIII do poł. XIV w. jako gród rycerski) oraz w Krzywnicy (gród pierścieniowaty z poł. VIII – końca IX w., na przełomie XIII/XIV w. umocnienia grodu wykorzystano do budowy zamku rodu von Wedel, którego relikty czytelne są do dzisiaj). Oba te obiekty położone są nad rzeką Krąpiel. Pierwszy z nich zalesiony, pozostaje w gestii administracji Lasów Państwowych, drugi – KOWR.

- Białuń - park dworski wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1810 z dnia 04.03.2019. Park podworski wraz ze stawem o powierzchni około 2 ha – krajobrazowy (naturalistyczny) założony w I połowie XIX w. Do dnia dzisiejszego zachowała się zwarta grupa starodrzewu (min. lipy, kasztanowce, dęby, buki czerwone, o przeciętnym wieku 150-170 lat); teren jest silnie zakrzewiony; zatarty został układ pierwotnych ciągów spacerowych (alejek).
- Chlebowo - park pałacowy (oraz cmentarz rodowy) wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1593 z dnia 19.10.2016 r. Park podworski (pałac pochodzący z VXIII wieku został zburzony po 1945 r.) o powierzchni 6,0 ha – krajobrazowy (naturalistyczny) założony w końcu XVIII – pocz. XIX w. obecnie mocno zaniedbany. Teren parku tworzy drzewostan liściasty (okazałe jesiony, dęby, klony, lipy, buki, olsze). Z pierwotne ciągów spacerowych zostały zatarte. W części wschodniej znajduje się niewielki zarośnięty staw.
- Chlebówko - parki podworskie zachowane przy obu zespołach folwarcznych (w zachodnim „B” z polaną, we wschodnim „A” z wydzielonym boiskiem); w starodrzewie występują dęby, buki, kasztanowe i inne bardzo ciekawe okazy drzew liściastych;
- Chlebówko - dwór zlokalizowany w folwarku „A” – murowany, pokryty jest czteropłaciowym, wysokim dachem ceramicznym, wzniesiony został w formie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022
modernistycznej w 1925 r.;

- Krzywnica - obiekt dworski wzniesiono w pocz. XIX w. Dwór w części zachodniej parterowy, w części wschodniej piętrowy z dwupiętrową wieżą. W II poł. XIX w. przebudowany w formach neogotyckich. Do niedawna w dworze mieściła się szkoła. Obecnie pełni on funkcje domu mieszkalnego; po wschodniej stronie byłego podwórze folwarcznego powstał w poł. XIX w. park krajobrazowy (o pow. 0,75 ha).
- Krzywnica - park dworski o pow. 0,75 ha, założony w poł. XIX w.; w starodrzewie kilkanaście starych dębów (przekroje pni do 100 cm), buków, wiązów i jesionów; współcześnie zachowała się jedynie zachodnia część parku, wschodnia część została wycięta i pełni funkcje pastwiska;
- Łęczyna - dwór z parkiem (wraz z folwarkiem) w Łęczynie wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-54 z dnia 12.10.2000. Data powstania dworu nie jest znana. Na podstawie cech architektonicznych i cech warsztatu budowlanego należy przyjąć, że obiekt został wybudowany w 4. ćwierci

XIX w., najprawdopodobniej w latach 70. lub 80. XIX w. W tym samym czasie został utworzony niewielki park krajobrazowy [ok.1 ha] o cechach swobodnych. Układ przestrzenny parku został w 2. połowie XX w. zatarty. Zachowała się jedynie jedna z trzech ścieżek spacerowych i polana przed dworem. W parku rośnie 11 gatunków drzew liściastych i 4 iglastych. Przeważają graby, klony i robinie. Wiek drzew – 130-60 lat, a pojedynczych okazów buków i dębów powyżej 250. Częściowo zachowało się kamienne ogrodzenie parku. W dworze mieszkał zarządca majątku. Po II wojnie światowej obiekt został przejęty przez Państwowe Nieruchomości Ziemskie, a następnie mieścił biura, mieszkania, a w piwnicach kuchnię i stołówkę PGR. Dwór w Łęczynie należy do grupy XIX-wiecznych, bezstylowych siedzib szlacheckich. Obiekt założony na planie prostokąta. Budynek jednokondygnacyjny, w przyszczytowych częściach poddasza wydzielone pomieszczenia mieszkalne. Obiekt w całości podpiwniczony, nakryty wysokim dachem dwuspadowym. Budynek murowany, na podmurówce kamiennej, w narożnikach regularnie ociosane bloki granitowe. Fasada budynku zwrócona w kierunku wschodnim, ku podwórze folwarcznemu. Do elewacji frontowej prowadzi dwuramienny prosty podjazd. Elewacja wschodnia jest 11-osiowa, zachodnia 12-osiowa, elewacje szczytowe 3-osiowe. W elewacji południowej oś środkowa zaakcentowana płytkim ryzalitem pozornym i umieszczoną w jego obrębie triadą okienną. Dwór ma pierwotny układ wnętrza – dwutraktowy, z korytarzem wytyczonym w osi podłużnej budynku częściowo z cechami wtórnymi.

- Nowa Dąbrowa - park dworski w wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1502 (stary nr. 1185) z dnia 31.05.1991 r. Park o powierzchni ok. 7,2 ha, wydzielony od zachodu drogą wiejską, od północy zabudową zespołu pofolwarcznego z pozostałych stron otoczony polami. Parko charakterze krajobrazowym, naturalistycznym, pierwotnie romantyczny, z trzema stawami. O obrębie drzewostanu stwierdzono obecność 31 gatunków liściastych (buk, klony- ok. 150 szt., dęby, graby, lipy, jesiony) i 5 gatunków iglastych (świerki), w wieku 40-200 lat. Kulka drzew pomnikowych: dęby (obwód pni 320-400 cm), buk czerwony i purpurowy (400cm), modrzew (240cm) cis (200cm). Teren silnie zakrzewiony, z podrostami. Zatarty układ pierwotnych ciągów spacerowych. Park związany jest

z neoklasycystycznym pałacem. W obrębie parku (północna-zachodnia część) zlokalizowano cmentarz rodowy rodziny Erdmann. Obszar ok. 0,01 ha. Teren płaski, w parku, w przybliżeniu czworokątny, niewygrodzony. Wejście, układ kwater, ilość pochówków – nieczytelne. Cmentarz nieczynny, krypta grobowa rozkopana, zachowany jeden nagrobek w formie sarkofagu, z trzech stron wyryte napisy z datami śmierci 1916, 1920, 1942. Teren jest zarośnięty roślinnością podszytu typu leśnego.

- Nowa Dąbrowa - pałac wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1502 (stary nr. 1081) z dnia 08.06.1988 r. Pałac zbudowany w duchu neoklasycyzmu w 4 ćwierci XIX, jednobryłowy, piętrowy, nakryty płaskim dachem namiotowym. W rzucie prostokątny, wejście centralne od reprezentacyjnej strony południowej, poprzedzone późniejszym, drewnianym gankiem. Przy elewacji zachodniej drewniany ganek, odeskowany, przy północnej jednokondygnacyjny ryzalit z dachem pulpituowym. Front 12-osioowy, z rytmicznym podziałem oknami (z dwoma ślepymi otworami okiennymi). Elewacja zachodnia utrzymuje gęsty rytm okien – otwory poza jednym są jednak zamknięte blendą. Cokół z kamienia polnego, ściany murowane, tynkowane, z bogatym detalem architektonicznym (opaski, gzymsy, kroksztyny), dach kryty papą. Wewnątrz zachowana sień ze schodami zabiegowymi, drewnianą balustradą oraz drzwi na piętrze.

Do pałacu od wschodu przylega oficyna, nieco wyższa z prostopadłym parterowym skrzydłem. Od północy rozplanowane jest założenie folwarczne, na południe rozciąga się park z bogatym starodrzewem. Pierwotny wjazd od zachodu (zachowane kamiennie-ceglane słupy bramy), na dziedziniec reprezentacyjny z gazonem – układ zatarty.

- Stara Dąbrowa - dwór w Starej Dąbrowie wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1494 (stary nr. 1184) z dnia 24.05.1991. Dwór, siedziba właściciela dóbr, o reliktach XVIII w., przebudowany w k. XIX w. i pocz. XX w., nie posiada wyraźnych cech stylowych. Dwór pierwotnie jednobryłowy, parterowy, nakryty wysokim dachem dwuspadowym z naczótkami i obszerną facjatą (dach dwuspadowy) od strony parku, po przebudowaniu zyskał południową przeszkloną pięcioboczną werandę. W rzucie prostokątny, wejście centralne od strony wschodniej (drogi wiejskiej). Układ wewnątrz dwutraktowy z centralną sienią, przebudowany. Front 9-osioowy, z rytmicznym podziałem oknami. Elewacja tylna z dwoma wyjściami na taras, z zejściem do ogrodu. Cokół i ściany murowane z cegły ceramicznej, tynkowane, ze skromnym detalem architektonicznym (opaski), dach kryty dachówką ceramiczną (esówką i zakładkową), od frontu wtórnie eternitem. Wewnątrz zachowana sień ze schodami zabiegowymi, drewnianą balustradą oraz drzwi główne (wtórne) z nadświetlem zamkniętym łukiem koszowym. Od północy rozplanowane jest założenie folwarczne, na zachód rozciąga się park krajobrazowy z bogatym starodrzewem. Pierwotny wjazd od strony wschodniej, poprzez rozległy dziedziniec gospodarczy (zachowana część budynków) kamiennie-ceglane słupy bramy), obecnie przed frontem nowe nasadzenia. Po 1945r. był siedzibą biur PGR, w części mieszkaniem; obecnie pełni funkcje domu wielorodzinnego.

- Stara Dąbrowa - park dworski wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1494 (stary nr. 1183) z dnia 24.05.1991. Park o powierzchni ok. 4,7 ha, rozplanowany na zachód poza zespołem folwarcznym, graniczący od wschodu z zabudową dworu z pozostałych stron otoczony jest polami. Od północy do

parku prowadzi aleja kasztanowców, wtórnie wygradzona ogrodzeniem betonowym. Park o charakterze krajobrazowym, naturalistycznym. W obrębie drzewostanu stwierdzono obecność 10 gatunków liściastych (m.in. 120 klonów, 95 dębów, 85 buków, 70 lip i ln.) i pojedyncze świerki. Teren silnie zakrzewiony, z podrostami. Zatarły układ pierwotnych ciągów spacerowych.

- Storkówko - park dworski wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1518 (stary nr. 1094) z dnia 14.12.1988 r. Park o powierzchni ok. 2,4 ha, w południowej części założenia folwarcznego, wydzielony od zachodu budynkiem dworu, z pozostałych stron drogami bocznymi. Park o charakterze krajobrazowym, o cechach swobodnych typu „pięknego”. O obrębie parku stwierdzono obecność dębów, starszych niż większość drzewostanu, prawdopodobnie z wcześniejszego założenia ogrodowego lub dawnej dąbrowy. W XIX w. zadrzewienie wzbogacono nasadzeniami drzew ozdobnych: dębami czerwonymi, kasztanowcami, sosnami wejmutkami, lipami oraz wytyczono ciągi spacerowe. Obecnie teren z podrostami. Zatarły układ pierwotnych ciągów spacerowych.
- Storkówko - dwór jednokondygnacyjny o konstrukcji szachulcowej pochodzi XVIII w., usytuowany w południowo-wschodniej części dawnego majątku.
- Parlino - park dworski w wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1495 (stary nr. 1371) z dnia 05.05.1998 r. Początki parku sięgają początków XX w., następnie w 2. połowie XIX w. został powiększony i wzbogacony o nowe gatunki roślinności., zajmując ponad 4 ha. Pierwotnie część najbliższą dworu zajmował niewielki ogród – obecnie nie istnieje. Część środkową tworzy park krajobrazowy o cechach romantycznych, z owalnym stawem i starodrzewem, wśród którego występują drzewa o cechach pomników przyrody – dęby, buki, platan, sosny, żywotniki, jodły. W parku zachował się 42 gatunki i odmiany drzew i krzewów, w tym wiele drzew o przekroju pow. 3 m. Część wschodnią parku zajmuje łąka z przepływającą rzeczką Giełdnicą i ograniczona alejami lipowymi.
- Parlino – dwa parki podworskie: południowy i północny. Południowy park podworski o pow. 0,75 ha, krajobrazowy, założony około II poł. XIX w., zachowany częściowo; zachowały się 120-150-letnie dęby, kasztanowce i wiązy, aleje spacerowe zanikły. Północny park podworski o pow. 4 ha, założony w I poł. XIX w., przekształcony w park krajobrazowy na przełomie XIX/XX w., średni wiek drzewostanu około 100 lat (buk, grab, lipy, dęby, klony), ciągi spacerowe (aleje) zanikły.
- Tolcz - dwór wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-1495 (stary nr. 1056) z dnia 25.09.1984 r. Dwór powstał jako siedziba właścicieli majątku. Został usytuowany przy południowej krawędzi dziedzińca gospodarczo-reprezentacyjnego. Widoczne są dwie fazy budowy, manierystyczna z połowy XIX w. i z pocz. XX w. Obecnie znajdujący się w ruinie dwór był budynkiem dwukondygnacyjnym, podpiwniczonym, z zamieszkałym poddaszem. Wzniesiony został na planie prostokąta, z kwadratową trzykondygnacyjną wieżą przy elewacji ogrodowej (odbudowana 2004 r.). Frontową elewację ozdobił pseudoryzalit, północną trójkątny, łamany tymparon. Budynek jest murowany z cegły, na podwalinie kamiennej. Dach naczółkowy z facjatkami i lukarnami.
- Załęczce - pałac powstały w latach 20-tych X w. stanowi dwukondygnacyjny obiekt w stylu

eklektycznym z elementami neogotyckimi; został wzniesiony równolegle w czasie z nowo wznoszonymi obiektami inwentarskimi po wschodniej stronie głównej drogi, na południe od pofolwarcznego dziedzińca.

5.2.8. Obiekty przemysłu i techniki

W gminie Stara Dąbrowa zachowały się obiekty związane z przemysłem rolno-spożywczym zgrupowane w folwarkach w miejscowościach: Chlebowo, Chlebówko, Stara Dąbrowa, Storkówko, Tolcz. Najlepiej zachowane obiekty ujęto w ewidencji konserwatorskiej. Najcenniejszy zespół zabudowy folwarcznej powiązanej z zespołem dworsko-parkowym, wpisany do rejestru zabytków położony jest w Łęczynie. Na uwagę zasługują też pozostałości młyna wodnego wraz ze stawami młyńskimi w Chlebówku.

Obiektem liniowym związanym z komunikacją wpisanym do rejestru zabytków jest linia kolei wąskotorowej (wpisana do rejestru zabytków nieruchomości województwa zachodniopomorskiego pod numerem A-111 z dnia 21.12.2002 r.) Pomorskie koleje wąskotorowe budowano na podstawie pruskiej ustawy regulującej zasady finansowania kolei wąskotorowych ze środków budżetowych. W 1893r. powstało towarzystwo Akcyjne Szadziej Kolei Wąskotorowej. Wiosną 1894 r. przeprowadzono pierwsze prace ziemne związane z budową torowiska. Koleje wąskotorowe były środkiem lokalnej komunikacji i transportu związanego z obsługą zaplecza rolniczego przemysłu. Posiadały stacje styczne z kolejami normalnotorowymi (szerokość toru 1435 mm). Linie wąskotorowe relacji Stargard – Stara Dąbrowa – Trąbki – Ińsko i Stara Dąbrowa – Dobra stanowią pierwsze koleje tego typu uruchomione na Pomorzu Zachodnim. Wszystkie obiekty budowlane i inżynierskie pochodzą z przełomu XIX/XXw.: tory, zasadnicze i boczne, rozjazdy mosty jednoprzęsłowe, przepusty nad ciekami wodnymi.

Do interesujących zabytków techniki związanych z komunikacją i transportem, wartych zachowania i ochrony jest autostrada tzw. „Berlinka”. Dodatkowo Obszar w ciągu autostrady został wskazany w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego jako jeden z Obszarów Krajobrazowo-Kulturowych – OKK 01 „Autostrada”.

Obiekty o wartościach kulturowych, ujęte w ewidencji konserwatorskiej

Wykaz obiektów inżynierskich:

- Przepust w ciągu autostrady (rów bez nazwy – Miałka); sklepiony, jednootworowy, betonowy;
- Wiadukt w ciągu autostrady nad lokalną drogą gospodarczą; sklepiony, jednootworowy;
- Wiadukt w ciągu autostrady; nad drogą Stargard – Nowogard; jednoprzęsłowy, żelbetowy, belkowy o oddzielnej konstrukcji pod każdy pas autostrady;
- Wiadukt w ciągu autostrady nad lokalną drogą; żelbetowy, płytowy;
- Wiadukt nad autostradą z drogą Stara Dąbrowa – Łęczyna; wiadukt 2-przęsłowy, żelbetowy, płytowy;
- Wiadukt w ciągu autostrady nad drogą Stara Dąbrowa – Białuń, i koleją wąskotorową Stargard – Łobez; żelbetowy, 3-przęsłowy, płyta ciągła na słupowych podporach pośrednich (filarach); tory kolei wąskotorowej przeprowadzone pod przęsłem zachodnim;

przeszło środkowe zajmuje jezdnia drogowa a przesło wschodnie służy odwodnieni obiektu;

- Przepust w ciągu autostrady (Biały Potok); jednootworowy, sklepiony; konstrukcja żelbetowa;
- Wiadukt nad autostradą z drogą Stara Dąbrowa – Chlebówko; dwuprzęsłowy, żelbetowy, płytowy; nieużytkowany;
- Wiadukt nad autostradą z drogą Krzywnica – Chlebówko; czteroprzęsłowy, płytowy, ciągły; ten typ wiaduktu zaprojektowano dla obwodnicy autostradowej Berlina i potocznie był nazywany Ringbrücke;
- Most nad rzeką Krąpiel; żelbetowy, jednoprzęsłowy, belkowy;
- Wiadukt w ciągu autostrady nad drogą lokalną; jednoprzęsłowy, żelbetowy, płytowy.

5.2.9. Obszar Kulturowo-Krajobrazowy

OKK1 „Autostrada”

Historia i przebieg⁷

Autostrada ze Szczecina do miejscowości Cieszyn (na północ od Złocieńca), stanowi 90-kilometrowy odcinek nieukończonej autostrady Berlin – Szczecin – Pomorze – Królewiec, na podstawie projektu z lat 1926-1933. Autostrada budowana była odcinkami zgodnie z zasadą etapowania budowy. Już w 1933 roku rozpoczęto prace na odcinkach Berlin – Szczecin i Elbląg

– Królewiec. Do 1939 r. brak było uregulowań dotyczących przekroczenia autostradą tzw. Korytarza Polskiego i terenów Wolnego Miasta Gdańsk. Budowę odcinka z Berlina do Szczecina zakończono w lipcu 1937 r., a z Elbląga do Królewca w grudniu 1937 r. (z jednym pasem ruchu). Do prac na odcinku od skrzyżowania autostrady z drogą krajową nr 2 w Puszczy Goleniowskiej do Lisowa (gm. Chociwel) przystąpiono w 1938 r. Od skrzyżowania do miejscowości Stara Dąbrowa całkowicie zakończono jedną południową jezdnię, a na jezdni północnej wykonano betonowe opaski i wszystkie obiekty mostowe (wiadukty, mosty, przepusty). Od Starej Dąbrowy do Lisowa zakończone były prace ziemne i budowa obiektów inżynierskich. W linii jezdni południowej w 1956 r. poprowadzono jezdnię o nawierzchni asfaltowej do połączenia

z drogą Stargard – Łobez. Usytuowane na odcinku do Chociwla wiadukty zaprojektowano i wykonano tak, aby utrzymać jednolity wyraz architektoniczny autostrady i zachować odpowiedni, gwarantujący wysoką niezawodność kształt i wyposażenie obiektu.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze⁸

Korzystne warunki glebowe spowodowały intensywne zagospodarowanie terenu pod uprawy i wykształcenie typowo rolniczego krajobrazu. Wśród wydłużonych, lekko falistych wzniesień pokrytych polami uprawnymi pasami ciągną się obniżenia terenu zajęte zazwyczaj przez użytki zielone. Przy wschodniej granicy obszaru na wschodniej krawędzi doliny Krąpieli znajduje się jedyne w gminie Stara Dąbrowa wyniesienie kemowe. W północno-wschodniej części gminy występują moreny bobrownickie - pasmo wałów i wzgórz morenowych rozciągających się od doliny Krąpieli w okolicy Rosowa po dolinę rzeki Krąpy w okolicy Dzwonowa. Otwarte, rolnicze

Opracowano na podstawie: „Rozpoznanie wartości zabytkowych obiektów leżących w ciągu autostrady Berlin-Królewiec na odcinku Szczecin – Cieszyno”, Budych L., Biuro Studiów i Dokumentacji Zabytków Techniki, Januszewski S., Wrocław 2002 (msz archiwum Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków w Szczecinie).

⁷ Wojewódzki program opieki nad zabytkami województwa zachodniopomorskiego na lata 2017-2020, BDZ, Szczecin, luty 2017 r.

tereny powodują ekspozycję miejscowości. Miejscami posiadającymi szczególne walory widokowe są odcinki autostrady koło Łęczyny i Krzywnicy, odcinki drogi Kicko – Chlebówko, oraz krawędź doliny Krąpieli pod Krzywnicą z szerokim widokiem w kierunku południowym.

Na obszarze kulturowo-krajobrazowym o stosunkowo jednorodnych cechach kulturowych charakterystycznymi elementami, decydującymi o walorze obszaru, są: zespół późno-gotyckich kościołów z surowego kamienia z ceglanyimi szczytami zdobionymi blendami, parki z ponad 100-letnimi drzewami oraz dzieło techniki drogowej - betonowa autostrada z dwuprzęsłowymi wiaduktami. Elementy te osadzone w łagodnie pofałdowanym terenie użytkowanym rolniczo tworzą krajobraz o szczególnych walorach widokowych.

5.2.10. Zabytki Archeologiczne

Dość dobre warunki glebowe i niezłe hydrograficzne w gminie Stara Dąbrowa wpłynęły, że jest to rejon o względnie dużym osadnictwie w całym okresie historycznym czego emanacją są bardzo liczne stanowiska archeologiczne. Wykaz i zasób dziedzictwa archeologicznego pochodzą z specjalistycznego opracowania branżowego „Zasób archeologiczny – gmina Stara Dąbrowa woj. Zachodniopomorskie” autorstwa Eugeniusza Wilgockiego opracowanego w 2001 roku na potrzeby aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stara Dąbrowa.

Zaewidencjonowane są 223 stanowiska archeologiczne z 310 śladami osadnictwa. Rozkład przestrzenny oraz charakterystykę według miejscowości i okresu datowania osadnictwa przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3. Stanowiska archeologiczne w gminie Stara Dąbrowa

Lp.	Obręb	Liczba zarejestrowanych stanowisk archeologicznych	Okres datowania pozostałości osadniczych						Razem
			EK	EB	L/R	STAR	WŚ	ŚR	
1.	Białuń	11	-	-	-	6	3	5	14
2.	Chlebowo	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	Chlebówko	17	2	1	2	8	2	7	22
4.	Kicko	3	1	1	-	-	-	2	4
5.	Krzywnica	32	4	7	3	17	5	17	53
6.	Łęczycza	36	2	6	-	15	13	9	45
7.	Nowa Dąbrowa	15	7	-	1	6	3	10	27
8.	Parlino	50	2	5	3	28	19	5	62
9.	Rokicie	3	2	1	-	-	-	-	3
10.	Rosowo	21	2	2	3	8	9	8	32
11.	Stara Dąbrowa	21	5	-	5	4	2	10	26

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Lp.	Obręb	Liczba zarejestrowanych stanowisk archeologicznych	Okres datowania pozostałości osadniczych						Razem
			EK	EB	L/R	STAR	WŚ	ŚR	
12.	Nowy Młyn	3	-	-	-	-	-	-	3
13.	Storkówko	7	2	1	2	-	3	1	9
14.	Tolcz	9	2	1	-	3	1	4	11
	Razem	228	31	25	19	95	60	78	308
	%		9,7	8,4	5,8	30,6	19,7	15,8	100,0

EK – epoka kamienia, EB – epoka brązu, L/R – okres rzymski, STAR – okres starożytny, WŚ – okres wczesnośredniowieczny, ŚR – okres średniowieczny

Źródło: E. Wilgocki, *Zasób archeologiczny gminy Stara Dąbrowa, Szczecin 2001, AZP, dane WKZ w Szczecinie, uzupełnienia własne.*

Chronologiczno-funkcjonalny rejestr stanowisk spisany jest szczegółowo w obrębie miejscowości gminy. Na 310 przypadków archeologicznych w 233 stanowiskach archeologicznych odnotowano:

Tabela 4. **Chronologiczno-funkcjonalny rejestr stanowisk archeologicznych**

Lp.	Funkcja stanowiska	Ilość
1.	śladów osadniczych	163
2.	punktów osadniczych	65
3.	osad	73
4.	cmentarzysk	4
5.	grodów	2
6.	skarbów	2
7.	zamków	1

Opracowanie własne na podstawie „Zasób archeologiczny gminy Stara Dąbrowa” E. Wilgocki.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;

5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

5.3.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Rejestr prowadzi się w formie odrębnych ksiąg dla zabytków:

- 1) nieruchomości;
- 2) ruchomych;
- 3) archeologicznych.

Na terenie gminy Stara Dąbrowa zlokalizowanych jest 23 zabytków nieruchomości oraz 2 zabytki archeologiczne.

5.3.2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Stara Dąbrowa

Tabela 5. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Stara Dąbrowa

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer	Data	Nr. decyzji
1.	Na terenie gminy	linia kolejowa wąskotorowa	111	2002-12-21	DZ-4200/25/O/2001/2002
2.	Białyń	park dworski, 1 poł. XIX	1810	2019-03-04	DZ.5130.03.2019.AR
3.	Białyń	kościół św. Michała Archanioła	1439	1963-12-21	Kl.20/101/63
4.	Chlebowo	park pałacowy (oraz cmentarz rodowy)	1593	2016-10-19	DZ.5130.18.2016.AR
5.	Kicko	kościół MB Częstochowskiej	1438	1963-12-21	Kl.20/104/63
6.	Krzywnica	kościół św. Stanisława BM	1437	1965-12-22	Kl.20/9/65
7.	Łęczycza	kościół Ofiarowania NMP	1461	1956-05-14	Kl.V.-0/81/56
8.	Łęczycza	park dworski	54	2000-10-12	DZ-4200/35/O/2000
9.	Łęczycza	dwór	54	2000-10-12	DZ-4200/35/O/2000
10.	Łęczycza	folwark (teren i zabudowa)	54	2000-10-12	DZ-4200/35/O/2000
11.	Nowa Dąbrowa	kościół MB Pocieszenia	1436	1963-12-21	Kl.20/108/63
12.	Nowa Dąbrowa	park dworski	1502	1991-05-31	PSOZ/Sz-n/5340/84/91
13.	Nowa Dąbrowa	pałac	1502	1988-06-08	Kl.3-5340/15/88
14.	Parlino	kościół Miłosierdzia Bożego	1441	1959-06-06	Kl.V.-0/4/59
15.	Parlino	cmentarz przykościelny	1441	1990-01-10	Kl.3-5340/04/90

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer	Data	Nr. decyzji
16.	Rosowo	kościół św. Katarzyny	1440	1963-12-21	Kl.20/11/63
17.	Stara Dąbrowa	dwór	1494	1991-05-24	PSOZ/Sz-n/5340/79/91
18.	Stara Dąbrowa	park dworski	1494	1991-05-24	PSOZ/Sz-n/5340/78/91
19.	Storkówko	park dworski	1518	1988-12-14	Kl.3-5340/26/88
20.	Tolcz	park dworski	1495	1998-05-05	DZ-4200/47/O/97/98
21.	Tolcz	dwór (ruina)	1495	1984-09-25	Kl.III.5340/26/84
22.	Tolcz	kościół p.w. MB Nieustającej Pomocy	1722	2018-02-09	DZ.5130.02.2018.AR
23.	Tolcz	dawny cmentarz przykościelny	1722	2018-06-12	DZ.5130.10.2018.AR

5.3.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków w gminie Stara Dąbrowa Spośród bardzo licznych artefaktów archeologicznych świadczących o intensywnych procesach osiedleńczych na tych terenach dwa z nich zostały wpisane do rejestru zabytków. Jest to grodzisko (zamek) w Krzywnicy oraz grodzisko w Chlebówku.

Tabela 6. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków w gminie Stara Dąbrowa

Lp.	Miejscowość	Funkcja ogólna	INSPIRE_ID	Wykaz dokumentów	Data wpisu
1.	Chlebówko	grodzisko	PL.1.9.ZIPOZ.NID_A_32_AR.38685	700 z 1971-11-22	1971-11-22
2.	Krzywnica	grodzisko/ zamek	PL.1.9.ZIPOZ.NID_A_32_AR.38682	701 z 1971-11-22	1971-11-22

5.3.4. Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

1. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w obrębach geodezyjnych łączycza Tolcz przyjęty uchwałą nr VIII/79/99 Rady Gminy w Starej Dąbrowie z dnia 25 sierpnia 1999 r. w zakresie ustaleń dotyczących ochrony dóbr kultury stwierdza, że:

Cały teren objęty zmianą znajduje się w obszarze ochrony archeologiczno-konserwatorskiej, gdzie obowiązują następujące rygory i ograniczenia:

- Zobowiązuje się inwestora do powiadomienia Muzeum Narodowego w Szczecinie o zamiarze rozpoczęcia prac ziemnych z wyprzedzeniem czternastodniowym, celem umożliwienia przeprowadzenia nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego.
- W razie stwierdzenia okoliczności (niszczenia dóbr kultury), które mają znaczenie dla obiektów zabytkowych i mogą mieć wpływ na ujemny stan ich zachowania, inwestor zobowiązany jest zlecić przeprowadzenie ratunkowych badań archeologicznych wyspecjalizowanej jednostce badawczej (osobie fizycznej lub prawnej).

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w sprawie zmiany ogólnego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Stara Dąbrowa obejmującej tereny rekreacyjno-wypoczynkowe w miejscowości Parlino przyjęty uchwałą nr XVII/135/2000 Rady Gminy

w Starej Dąbrowie z dnia 15 września 2000 r. w zakresie ustaleń dotyczących ochrony dóbr kultury stwierdza, że:

- W obszarach oznaczonych symbolami TRW2/1 i TRW2/2 obowiązują ograniczenia i rygory związane ze strefą W.III. ograniczonej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 5 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz. U. z 1999 r., Nr 98, poz. 1150).

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Art. 22. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. mówi o tym że Wójt prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Natomiast **Art. 19** mówi, że studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Tym samym, mimo iż gminna ewidencja zabytków nie stanowi prawnej formy ochrony zabytków to jej treść tworząca zasadniczy krajobraz kulturowy gminy jest warta podkreślenia.

Na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków, o planowaniu przestrzennym, prawo budowlane i in. obowiązujące m. in.: konieczność uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o pozwoleniu na budowę, ustaleń ochrony obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w miejscowych planach.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy - analiza SWOT

MOCNE STRONY

- Bardzo licznie (dobre rozpoznanie i zewidencjonowanie) występujące zabytki dziedzictwa archeologiczne świadczące o intensywnym osadnictwie mogące stanowić podstawę merytoryczną do badań historii osadnictwa, architektury.
- Przeprowadzona dogłębna i wnikliwa analiza zasobów dziedzictwa kulturowego w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stara Dąbrowa w tym opracowanie na potrzeby aktualizacji studium specjalistycznego opracowania branżowego „Zasób archeologiczny – gmina Stara Dąbrowa woj. Zachodniopomorskie” autorstwa Eugeniusza Wilgockiego oraz „Studium ruralistyczne gmina Stara Dąbrowa woj. Zachodniopomorskie” opracowane przez Biuro Studiów i Dokumentacji Konserwatorskiej.
- Liczne obiekty w gminnej ewidencji zabytków.
- Tereny objęte prawnymi formami ochrony przyrody: Obszar chroniony NATURA 2000.
- Ruiny zamku w Krzywnicy.
- Stawy rybne, jako charakterystyczny element krajobrazu.

- Prężnie działające gminne instytucje kultury tj. Gminne Centrum Kultury, świetlice wiejskie, OSP.
- Przynależność do stowarzyszenia „WIR” – Wiejska Inicjatywa Rozwoju.
- Zaangażowanie lokalnej społeczności w ratowanie dziedzictwa kulturowego (kościół w Krzywnicy)
- Duże nakłady gminy na realizację prac konserwatorskich.

SZANSE

- Zróżnicowane pochodzenie (w sensie geograficznym) mieszkańców gminy. Praktycznie wszyscy mieszkańcy gminy są osadnikami przybyłymi tutaj z różnych zakątków kraju po II wojnie światowej. Stanowi to niestety (zapewne niewykorzystywany obecnie) zasób pamiątek, fotografii. Proponuje się stworzenie - w jednej z miejscowości gminnej lub w każdym sołectwie w świetlicy wiejskiej albo innym miejscu - izby pamięci. Tematyką mogą być metryki poszczególnych rodzin, pamiątki rodzinne itp.
- Możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej.
- Rosnąca świadomość dziedzictwa kulturowego mieszkańców.
- Napływ nowych mieszkańców chętnych do działania.
- Wykreowanie gminnego miejsca wypoczynku weekendowego na jednym z 3 jezior znajdujących się na terenie gminy Stara Dąbrowa.
- Dogodne szlaki drogowe zwłaszcza w kontekście umieszczania tablic informacyjnych o obiektach wpisanych do rejestru zabytków
- Sąsiedztwo ośrodka o bogatym doświadczeniu z zakresu ochrony zabytków jakim jest Stargard.

Słabe strony

- Niewykorzystany potencjał ruin zamku w Krzywnicy.
- Niewystarczające środki budżetowe gminy.
- Niedostateczne oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków.
- Niewystarczająca promocja obiektów zabytkowych i wykorzystanie dóbr kultury dla rozwoju turystyki.
- Niezadowolający stan techniczny zabytków.
- Niewystarczająca wizualizacja obszaru (niewiele tablic informacyjnych, oznakowań tras, szlaków, miejsc historycznych).

Zagrożenia

- Samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich.
- Niewystarczająca świadomość wartości zasobów kulturowych.
- Bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych.
- Skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne.
- Napływ mieszkańców z miasta o nierzeczywistym wyobrażeniu życia na wsi rolniczej (jako zarzewie konfliktów sąsiedzkich).

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

7.1 Priorytety programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku;
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości popularyzowania, edukacja i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Na bazie analizy szans i zagrożeń występujących w otoczeniu oraz mocnych i słabych stron gminy, zdefiniowano następujące priorytety działań w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Stara Dąbrowa:

PRIORYTET 1: Ochrona zachowanych zasobów i świadome zagospodarowanie struktur krajobrazu kulturowego

PRIORYTET 2: Współuczestnictwo dziedzictwa kulturowego w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

PRIORYTET 3: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja jako fundament tożsamości lokalnej i umacniania więzi społecznych

PRIORYTET 1: Ochrona zachowanych zasobów i świadome zagospodarowanie struktur krajobrazu kulturowego

Kierunki działań	Działania/zadania
Koordinacja działań i zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków; • Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego; • Korelowanie zapisów gminnej ewidencji zabytków z zapisami w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego; • Uwzględnienie obszarów kulturowo-krajobrazowych OKK1 „Autostrada” w polityce przestrzennej gminy w tym: <ul style="list-style-type: none"> – Ochrona walorów wskazanych obszarów kulturowo-krajobrazowych, w tym zachowanie ich charakterystycznych cech kulturowych i krajobrazowych – Utrzymanie rolniczego charakteru krajobrazu – Zakaz obudowy (w tym reklamami) liniowych elementów dziedzictwa kulturowego (za wyjątkiem niezbędnych oznaczeń drogowych)
Zahamowanie degradacji zabytków, poprawa stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> • Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych; • Systematyczne remonty zabytkowej, komunalnej tkanki mieszkaniowej (elewacje i konstrukcje); • W obszarach występowania zabytków archeologicznych zachowanie układu topograficznego, ograniczenie niekontrolowanego rozprzestrzeniania się dzikiej zieleni, odpowiednie oznakowanie, okresowe monitorowanie stanu w tym zamku w Krzywnicy;

	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych cmentarzy znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków; • Opracowanie systemu rekompensat i ulg dla posiadaczy zabytkowych obiektów podejmujących prace remontowo konserwatorskie; • Rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych w tym: <ul style="list-style-type: none"> – Kościołów w Kicku, Parlinie, Krzywnicy – Kaplicy cmentarnej w Starej Dąbrowie – Parku w Parlinie
--	--

PRIORYTET 2: Współuczestnictwo dziedzictwa kulturowego w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

Kierunki działań	Działania/zadania
Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki	<ul style="list-style-type: none"> • Oznaczenie obiektów zabytkowych, cmentarzy oraz pomników przyrody w terenie: - umieszczenie tablic zawierających historię obiektu na wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektach sakralnych i cmentarzach; • Rozbudowa kulturowych tras turystycznych w oparciu o Stargardzką Kolej Wąskotorową i OKK1 „Autostrada”; • Nowe szlaki tematyczne np. śladami Wedłów; • Wspieranie inicjatyw w dziedzinie budowy infrastruktury turystycznej, obsługi turystów w obiektach zabytkowych np.: <ul style="list-style-type: none"> – Udrożnienie szlaku kajakowego na rzece Krąpiel, – Utworzenie przystani kajakowej w bezpośrednim sąsiedztwie zamku w Krzywnicy, • Wykorzystanie walorów kulturowych i przyrodniczych poprzez zagospodarowanie parków w Starej Dąbrowie, Nowej Dąbrowie i Storkówku; • Prowadzenie i aktualizacja zakładki o zabytkach na stronie internetowej gminy; • Podjęcie współpracy z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w celu informowania i ułatwiania dojazdu do tych obiektów; • Organizowanie szkoleń i prelekcji dla samorządowców i mieszkańców z zakresu wiedzy o zasadach, metodach opieki nad zabytkami;

PRIORYTET 3: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja jako fundament tożsamości lokalnej i umacniania więzi społecznych

Kierunki działań	Działania/zadania
Budowanie tożsamości lokalnej na bazie dziedzictwa kulturalnego	<ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie izb pamięci w sołectwach na bazie materiałów dostarczonych przez mieszkańców; • Gromadzenie materiałów archiwalnych dotyczących gminy Stara Dąbrowa; • Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych

zachowań;

	<ul style="list-style-type: none">• Dążenie do organizacji imprez dotyczących rocznic historycznych;
Podnoszenie świadomości i edukacja mieszkańców w zakresie dziedzictwa	<ul style="list-style-type: none">• Organizowanie konkursów dla dzieci z zakresu historii lokalnej;• Opracowanie broszur i folderów informacyjnych na temat dziedzictwa kulturowego gminy i kolportaż wśród mieszkańców;• Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo;• Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej;

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Realizacja programu będzie się odbywała poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawowe instrumenty realizacji Programu są następujące:

- **Instrumenty prawne**, wynikające z przepisów ustawowych, w szczególności dotyczących zagospodarowania przestrzennego, wnioski o wpis do rejestru zabytków cennych obiektów będących własnością gminy, a także wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- **Instrumenty finansowe**, tj. dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne w tym w szczególności polegające na finansowaniu prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje;
- **Instrumenty koordynacji**, m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami, Planach odnowy miejscowości, Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stara Dąbrowa, Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego;
- **Instrumenty społeczne** poprzez działania edukacyjne i promocyjne, współdziałanie z lokalnymi organizacjami społecznymi;
- **Instrumenty kontrolne** poprzez aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków wójt zobowiązany jest do sporządzania, po 2 latach od daty uchwalenia, sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Gminy. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki w poszczególnych priorytetach mogą służyć:

PRIORYTET 1: Ochrona zachowanych zasobów i świadome zagospodarowanie struktur krajobrazu kulturowego

- poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
- liczba obiektów objętych pracami konserwatorskimi;
- liczba wpisanych lub skreślonych zabytków z GEZ;

PRIORYTET 2: Współuczestnictwo dziedzictwa kulturowego w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;

PRIORYTET 3: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja jako fundament tożsamości

lokalnej i umacniania więzi społecznych

- Ilość zajęć w przedszkolach i szkołach z zakresu dziedzictwa kultury lokalnej;
- ilość szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba konkursów dla dzieci z zakresu historii lokalnej;
- kronika zgromadzonych materiałów archiwalnych o gminie Stara Dąbrowa.

10. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zapisy art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określają, że w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Jeżeli zabytek znajduje się w zasobach gminy wówczas zakres prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych jest zadaniem własnym gminy.

Właściciel (osoba fizyczna albo samorząd) może ubiegać się o dotacje z budżetu państwa na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane. Dotacji udziela ministerstwo bądź wojewódzki konserwator zabytków.

Art. 81. Ustawy o zabytkach mówi natomiast że dotacja na zabytki wpisane do rejestru lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Istnieje możliwości pozyskania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami z:

1. **Budżetu Gminy** Stara Dąbrowa mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli zabytek znajduje się na stałe na obszarze Gminy Stara Dąbrowa.
2. **Budżet powiatu.**
3. **Budżet województwa zachodniopomorskiego.** Dotacje przyznawane są na podstawie uchwały sejmiku NR III/39/15 z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego.
4. **Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** (ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda). Środki można pozyskać na prace konserwatorskie, rewitalizacyjne i budowlane na podstawie art. 77 ustawy o zabytkach natomiast na podstawie ustawy o *działalności pożytku publicznego i wolontariacie* można pozyskać fundusze na popularyzację, edukację i upowszechnianie wiedzy o zabytkach. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie
5. **Budżet Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.** Finansowanie z zasobów ministerialnych określonej w krajowej strategii do 2020 r. wskazuje szereg programów wsparcia min: Program „Ochrona Zabytków”, Program „Infrastruktura kultury”, dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne.

6. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Możliwe jest

pozyskanie środków na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktycznonaukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

7. Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020.

Szczególne znaczenie dla sfery opieki nad dziedzictwem kulturowym posiada IV Oś priorytetowa naturalne otoczenie człowieka, cel tematyczny: *Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami*, cel szczegółowy 1: Zwiększona atrakcyjność zasobów kultury regionu. Dofinansowane będzie możliwe na prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytkach, historycznych zespołach budowlanych, prowadzące do dostosowania tych obiektów do celów użytkowych, wraz z promocją tych obiektów. Dzięki realizacji tego typu projektu zwiększy się potencjał turystyczny, tj. powstaną miejsca ciekawe i cenne kulturowo. Drugie typy projektów przewidziane do dofinansowania dotyczą rozbudowy i modernizacji infrastruktury przemysłów kultury o znaczeniu ponadregionalnym. Istotą wsparcia z RPO jest jego wielopoziomowość dlatego np. wsparcie renowacji/adaptacji obiektów zabytkowych oraz wsparcie instytucji kultury będą mogły zostać udzielone, jeśli projekt będzie stanowił część szerszej strategii rozwoju gospodarczego dla danego terytorium charakteryzującej się potencjałem przyczyniającym się do ogólnego wzrostu i realizowania celów związanych z tworzeniem miejsc pracy.

8. Fundusz Kościelny. Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

11. Załączniki

Załącznik 1.

Gminna Ewidencja Zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr ewidencyjny działki	Uwagi
1	Biały	Kościół		7/2	rejestr
2	Biały	Chałupa	2	62	
3	Biały	Chałupa	7	6	
4	Biały	Most drogowy na rz. Sokola		150	
5	Biały	Stacja transformatorowa		153/1	
6	Biały	zespół folwarczny			ewidencja
7	Biały	stajna koni roboczych w zespole folwarcznym			ewidencja
8	Biały	Obora w zespole folwarcznym			ewidencja
9	Biały	stodoła w zespole folwarcznym	11		ewidencja
10	Biały	Cmentarz ewangelicki		63	ewidencja
11	Biały	most drogowy przy linii kolejowej nad rzeką Biały Potok			ewidencja
12	Biały	Cmentarz przykościelny		7/2	ewidencja
13	Biały	Stajna koni roboczych w zespole folwarcznym			ewidencja
14	Biały	Cmentarz rodowy		166/7	ewidencja
15	Biały	Obsadzenia drogi/aleja		142	ewidencja
16	Biały	Park dworski		166/7	rejestr
17	Biały	Chałupa	11		ewidencja
18	Biały (ob.. Stara Dąbrowa)	Most drogowy nad rzeką Biały Potok		42	ewidencja
19	Chlebowo	Cmentarz ewangelicki		5/2	ewidencja
20	Chlebowo	Cmentarz rodowy		17/5	ewidencja
21	Chlebowo	Folwark-kuznia		17/5	ewidencja
22	Chlebowo	Folwark-obora 1		17/5	ewidencja
23	Chlebowo	Budynek mieszkalny	9		ewidencja
24	Chlebowo	Budynek mieszkalny	13		ewidencja
25	Chlebowo	Budynek mieszkalny	14		ewidencja
26	Chlebowo	zespół folwarczny		17/7; 17/8	ewidencja
27	Chlebowo	Obsadzenia przydrożne/aleja		19	ewidencja
28	Chlebowo	Most drogowy		19	
29	Chlebowo	Folwark-obora 2		17/7	
30	Chlebowo	Folwark-owczarnia		17/7	ewidencja
31	Chlebowo	Folwark-stajnia klaczy/koni roboczych		17/8	ewidencja
32	Chlebowo	Park pałacowy		17/5	rejestr
33	Chlebowo	Most drogowy nad rzeką Krąpiel			

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr ewidencyjny działki	Uwagi
34	Chlebówko	Pałac (ob.. Szkoła podstawowa)	9		ewidencja
35	Chlebówko	Cmentarz przykościelny			ewidencja
36	Chlebówko	Cmentarz rodowy			ewidencja
37	Chlebówko	Cmentarz komunalny			ewidencja
38	Chlebówko	Folwark I-gorzelnia			ewidencja
39	Chlebówko	Folwark I-obora			ewidencja
40	Chlebówko	Założenie folwarczne I (wschodnie)		30/20; 30/9; 30/21	ewidencja
41	Chlebówko	Folwark II dom	1		ewidencja
42	Chlebówko	Folwark II-kolonia mieszkalna		318; 321; 322	ewidencja
43	Chlebówko	Stajnia koni roboczych			ewidencja
44	Chlebówko	Folwark II-magazyn zbożowy		374/5	ewidencja
45	Chlebówko	Folwark II-młyn wodny		398/2	ewidencja
46	Chlebówko	Folwark II-most drogowy		303	
47	Chlebówko	Folwark II-most ze służą		303	ewidencja
48	Chlebówko	Folwark II-obora		374/5	ewidencja
49	Chlebówko	Folwark II-park		325	ewidencja
50	Chlebówko	Folwark II-pięcioraki	5		ewidencja
51	Chlebówko	Folwark II-trojak	3		ewidencja
52	Chlebówko	Założenie folwarczne II (zachodnie)		374/5	ewidencja
53	Chlebówko	Kościół		283	ewidencja
54	Chlebówko	Pomnik poległych		283	
55	Chlebówko	Stacja transformatorowa I		259	ewidencja
56	Chlebówko	Stacja transformatorowa II		374/1	
57	Chlebówko	Dom	20		
58	Chlebówko	Dom	22		
59	Chlebówko	Dom	29		
60	Chlebówko	Dom	31		
61	Chlebówko	Szkoła (obecnie dom mieszkalny)	33		ewidencja
62	Chlebówko	Dom	36		
63	Chlebówko	Dom	43		
64	Chlebówko	Dom	48		
65	Chlebówko	Dom	49		
66	Chlebówko	Dom	51		
67	Chlebówko	Dom	52		
68	Chlebówko	Dom	44		
69	Chlebówko	Park pałacowy		32	ewidencja
70	Gmina	Linia kolei wąskotorowej			rejestr
71	Kicko	Chałupa	8		ewidencja
72	Kicko	Chałupa	25		ewidencja
73	Kicko	Stodoła	24		ewidencja

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr ewidencyjny działki	Uwagi
74	Kicko	Cmentarz ewangelicki		65	ewidencja
75	Kicko	Cmentarz przykościelny		120	ewidencja
76	Kicko	Dzwonnica		120	ewidencja
77	Kicko	Chałupa	14		
78	Kicko	Chałupa	16		
79	Kicko	Chałupa	18		
80	Kicko	Chałupa	21		
81	Kicko	Chałupa	40		
82	Kicko	Kościół		120	rejestr
83	Kicko	Stacja transformatorowa		86/1	
84	Kicko	Upamiętnienie ofiar I wojny światowej		120	
85	Krzywnica	Park dworski			ewidencja
86	Krzywnica	Cmentarz przykościelny			ewidencja
87	Krzywnica	Cmentarz ewangelicki			ewidencja
88	Krzywnica	zespół folwarczny			ewidencja
89	Krzywnica	Kościół			rejestr
90	Krzywnica	Chałupa	33		ewidencja
91	Krzywnica	Chałupa	14		ewidencja
92	Krzywnica	Chałupa	23		
93	Łęczówka	zespół folwarczny			ewidencja
94	Łęczówka	Budynek mieszkalny	4		ewidencja
95	Łęczówka	Budynek mieszkalny	1		ewidencja
96	Łęczówka	Park podworski		48/2	ewidencja
97	Łęczycza	Cmentarz przykościelny		134/2	ewidencja
98	Łęczycza	Cmentarz			ewidencja
99	Łęczycza	Kościół		134/1	rejestr
100	Łęczycza	Owczarnia	31		ewidencja
101	Łęczycza	Remiza		114/1	ewidencja
102	Łęczycza	Dom	9		
103	Łęczycza	Dom	12		
104	Łęczycza	Dom	14		
105	Łęczycza	Dom	15		
106	Łęczycza	Dom	19		
107	Łęczycza	Dom	24		
108	Łęczycza	Dom	31		
109	Łęczycza	Dom	32		
110	Łęczycza	Ogrodzenie działki kościelnej		134/1	
111	Łęczycza	Starodrzew		134/1	
112	Łęczycza	Wiadukt drogowy autostrady (Berlinka)		152	
113	Łęczycza	Dom (czworak)	2		ewidencja

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr ewidencyjny działki	Uwagi
114	Łęczyna	Magazyn paszowy		309/8	ewidencja
115	Łęczyna	Dom	4		ewidencja
116	Łęczyna	Obora		309/8	ewidencja
117	Łęczyna	Stajnia koni roboczych		309/8	ewidencja
118	Łęczyna	stodoła w zespole folwarcznym			ewidencja
119	Łęczyna	Dwór		309/8	rejestr
120	Łęczyna	Założenie folwarczne		309/8	rejestr
121	Łęczyna	Kuźnia		309/8	
122	Łęczyna	Park		309/8	rejestr
123	Łęczyna	Dom (trojak)	3		
124	Nowa Dąbrowa	Cmentarz przykościelny		145	ewidencja
125	Nowa Dąbrowa	Cmentarz komunalny			ewidencja
126	Nowa Dąbrowa	Cmentarz rodowy		195/7	ewidencja
127	Nowa Dąbrowa	Chałupa	20		ewidencja
128	Nowa Dąbrowa	Chałupa	33		ewidencja
129	Nowa Dąbrowa	Chałupa	34		ewidencja
130	Nowa Dąbrowa	Chałupa	38		ewidencja
131	Nowa Dąbrowa	Dom	9		ewidencja
132	Nowa Dąbrowa	zespół folwarczny			ewidencja
133	Nowa Dąbrowa	Kuznia			ewidencja
134	Nowa Dąbrowa	Obora folwarku		195/9	ewidencja
135	Nowa Dąbrowa	Park dworski		195/7	rejestr
136	Nowa Dąbrowa	Kościół		145	rejestr
137	Nowa Dąbrowa	Pałac		195/7	rejestr
138	Nowa Dąbrowa	Cmentarz ewangelicki		102	
139	Nowa Dąbrowa	Chałupa	14		
140	Nowa Dąbrowa	Chałupa	16		
141	Nowa Dąbrowa	Chałupa	19		
142	Nowa Dąbrowa	Chałupa	21		
143	Nowa Dąbrowa	Chałupa	28		
144	Nowa Dąbrowa	Chałupa	29		
145	Nowa Dąbrowa	Chałupa	30		
146	Nowa Dąbrowa	Dom	7		
147	Nowa Dąbrowa	Dom	12		
148	Nowa Dąbrowa	Dom	18		
149	Nowa Dąbrowa	Dom	35		
150	Nowa Dąbrowa	Dzwonnica		145	
151	Nowa Dąbrowa	Most drogowy na rzece		164/1	
152	Nowa Dąbrowa	Oficina pałacu		195/7	
153	Nowa Dąbrowa	Tablica I wojny światowej		195/7	
154	Parlino	Aleja	216		ewidencja
155	Parlino	Stodoła			ewidencja

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr ewidencyjny działki	Uwagi
156	Parlino	Chałupa	19		ewidencja
157	Parlino	Chałupa	20		ewidencja
158	Parlino	zespół folwarczny			ewidencja
159	Parlino	zespół folwarczny			ewidencja
160	Parlino	Cmentarz przykościelny	118		rejestr
161	Parlino	Kościół	118		rejestr
162	Parlino	Chałupa (czworak)	3		
163	Parlino	Chałupa	9		
164	Parlino	Chałupa	12		
165	Parlino	kuźnia folwark	116		
166	Parlino	Park południowy			ewidencja
167	Parlino	Park północny		243	
168	Parlino	Stacja transformatorowa			
169	Rokicie	Aleja		11	ewidencja
170	Rokicie	Dom (czworak) (budynek mieszkalny 1)	2	12/7	ewidencja
171	Rokicie	Dom (czworak) (budynek mieszkalny 2)			ewidencja
172	Rokicie	zespół folwarczny			ewidencja
173	Rokicie	Dwór		17/5	
174	Rokicie	Most drogowy		22/2	
175	Rokicie	Stacja transformatorowa		12/17	
176	Rosowo	Cmentarz ewangelicki			ewidencja
177	Rosowo	zespół folwarczny			ewidencja
178	Rosowo	Cmentarz przykościelny		5/2	ewidencja
179	Rosowo	Chałupa	7		
180	Rosowo	Kościół		5/2	rejestr
181	Rosowo	Upamiętnienie I wojny światowej			
182	Stara Dąbrowa	Cmentarz przykościelny		153/1; 146/3	ewidencja
183	Stara Dąbrowa	Kaplica grzebalna		153/1; 146/3	ewidencja
184	Stara Dąbrowa	Obora w zespole folwarcznym			ewidencja
185	Stara Dąbrowa	zespół folwarczny			ewidencja
186	Stara Dąbrowa	Chlewnia folwarku		357/19	ewidencja
187	Stara Dąbrowa	Dom (poczta)	11		ewidencja
188	Stara Dąbrowa	Gorzelnia folwarku		357/20	ewidencja
189	Stara Dąbrowa	Kościół		146/3	ewidencja
190	Stara Dąbrowa	Kuźnia folwarku		357/20	ewidencja
191	Stara Dąbrowa	Park dworski		357/13	rejestr
192	Stara Dąbrowa	Upamiętnienie		146/3	
193	Stara Dąbrowa	Budynek gospodarczy 1	11		
194	Stara Dąbrowa	Budynek gospodarczy 2	11	Do sprawdzenia	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr ewidencyjny działki	Uwagi
195	Stara Dąbrowa	Budynek kolejowy			
196	Stara Dąbrowa	Chałupa	27		
197	Stara Dąbrowa	Chałupa	29		
198	Stara Dąbrowa	Chałupa	30		
199	Stara Dąbrowa	Chałupa	32		
200	Stara Dąbrowa	Plebania	21		
201	Stara Dąbrowa	Chałupa	24		
202	Stara Dąbrowa	Magazyn zbożowy			
203	Stara Dąbrowa	Pałac (dwór)		357/14	rejestr
204	Stara Dąbrowa	Stacja transformatorowa		143/1	
205	Stara Dąbrowa	Wiadukt drogowy autostrady (Berlinka)		130/2	
206	Stara Dąbrowa	Wiadukt drogowy autostrady (Berlinka)		73	
207	Storkówko	Cmentarz przykościelny		20/2	ewidencja
208	Storkówko	Gołębnik		15/19	ewidencja
209	Storkówko	Kościół		20/2	ewidencja
210	Storkówko	Budynek mieszkalny	6		ewidencja
211	Storkówko	Magazyn		15/19	ewidencja
212	Storkówko	stodoła w zespole folwarcznym			ewidencja
213	Storkówko	Obora w zespole folwarcznym			ewidencja
214	Storkówko	Stacja transformatorowa		13/2	ewidencja
215	Storkówko	Park podworski		15/13	rejestr
216	Storkówko	Szkoła (obecnie dom mieszkalny)	4		
217	Storkówko	Dwór		15/12	
218	Storkówko	Obsadzenia 1		22	
219	Storkówko	Obsadzenia 2		22/2	
220	Storkówko	zespół folwarczny			ewidencja
221	Tolcz	Park dworski		88/9	rejestr
222	Tolcz	cmentarz przykościelny		17	rejestr
223	Tolcz	Dwór			rejestr
224	Tolcz	kościół			rejestr
225	Tolcz	Budynek inwentarsko-mieszkalny	4		
226	Tolcz	Budynek mieszkalny	11		
227	Tolcz	Budynek mieszkalny	13		
228	Tolcz	zespół folwarczny			ewidencja
229	Tolcz	Budynek mieszkalny	17		
230	Tolcz	Budynek mieszkalny	20		
231	Tolcz	Budynek mieszkalny	21		
232	Tolcz	Budynek mieszkalny	22		
233	Tolcz	Budynek mieszkalny	23		

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr ewidencyjny działki	Uwagi
234	Tolcz	Obora		94	ewidencja
235	Tolcz	Owczarnia-obora		94	ewidencja
236	Tolcz	Stajnia koni roboczych/wyjazdowych		94	ewidencja
237	Tolcz	Starodrzew		95	
238	Wiry	Chałupa	21		
239	Załącze	Dwór		305/15	
240	Załącze	zespół folwarczny			ewidencja

Załącznik 2.

Zabytki archeologiczne z terenu gminy Stara Dąbrowa

Nr stan. w wykazie*	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na arkuszu
1	Parlino	47	89/30-10
2	Parlino	48	90/30-10
3	Parlino	49	91/30-10
4	Parlino	51	93/30-10
5	Parlino	50	92/30-10
6	Parlino	46	88/30-10
7	Parlino	45	87/30-10
8	Parlino	43	85/30-10
9	Parlino	42	84/30-10
10	Parlino	41	83/30-10
11	Parlino	40	82/30-10
12	Parlino	39	81/30-10
13	Parlino	38	80/30-10
14	Parlino	36	78/30-10
15	Parlino	37	79/30-10
16	Parlino	35	77/30-10
17	Parlino	34	76/30-10
18	Parlino	31	73/30-10
19	Parlino	30	72/30-10
20	Parlino	29	71/30-10
21	Parlino	33	75/30-10
22	Parlino	32	74/30-10
23	Parlino	26	68/30-10
24	Parlino	28	70/30-10
25	Parlino	27	69/30-10
26	Parlino	23	65/30-10
27	Parlino	22	64/30-10

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Nr stan. w wykazie*	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na arkuszu
28	Parlino	19	61/30-10
29	Parlino	20	62/30-10
30	Parlino	24	66/30-10
31	Parlino	21	63/30-10
32	Parlino	18	60/30-10
33	Parlino	11	53/30-10
34	Parlino	12	54/30-10
35	Parlino	14	56/30-10
36	Parlino	15	57/30-10
37	Parlino	17	59/30-10
38	Parlino	16	58/30-10
39	Parlino	13	55/30-10
40	Parlino	10	52/30-10
41	Parlino	6	48/30-10
42	Parlino	7	49/30-10
43	Parlino	5	47/30-10
44	Parlino	8	50/30-10
45	Parlino	9	51/30-10
46	Parlino	4	46/30-10
47	Parlino	3	45/30-10
48	Parlino	2	44/30-10
49	Parlino	25	67/30-10
50	Parlino	1	43/30-10
51	Storkówko	5	98/30-10
52	Storkówko	4	97/30-10
53	Storkówko	3	96/30-10
54	Storkówko	2	95/30-10
55	Storkówko	1	94/30-10
56	Storkówko	7	50/31-10
57	Storkówko	6	51/31-10
58	Łęczycza	15	15/30-10
59	Łęczycza	14	14/30-10
60	Łęczycza	13	13/30-10
61	Łęczycza	12	12/30-10
62	Łęczycza	2	2/30-10
63	Łęczycza	3	3/30-10
64	Łęczycza	4	4/30-10
65	Łęczycza	8	8/30-10
66	Łęczycza	5	5/30-10
67	Łęczycza	6	6/30-10
68	Łęczycza	7	7/30-10
69	Łęczycza	9	9/30-10

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Nr stan. w wykazie*	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na arkuszu
70	Łęczycza	10	10/30-10
71	Łęczycza	17	17/30-10
72	Łęczycza	18	18/30-10
73	Łęczycza	21	21/30-10
74	Łęczycza	11	11/30-10
75	Łęczycza	16	16/30-10
76	Łęczycza	20	20/30-10
77	Łęczycza	22	22/30-10
78	Łęczycza	19	19/30-10
79	Łęczycza	23	23/30-10
80	Łęczycza	1	1/30-10
81	Łęczycza	27	27/30-10
82	Łęczycza	26	26/30-10
83	Łęczycza	32	32/30-10
84	Łęczycza	33	33/30-10
85	Łęczycza	31	31/30-10
86	Łęczycza	34	34/12-24
87	Łęczycza	30	30/30-10
88	Łęczycza	29	29/30-10
89	Łęczycza	35	35/30-10
90	Łęczycza	36	36/30-10
91	Łęczycza	28	28/30-10
92	Łęczycza	25	25/30-10
93	Łęczycza	24	24/30-10
94	Kicko	3	3/31-11
95	Kicko	2	2/31-11
96	Kicko	1	1/31/11
97	Nowa Dąbrowa	8	6/31-11
98	Nowa Dąbrowa	2	16/31-11
99	Nowa Dąbrowa	1	15/31-11
100	Nowa Dąbrowa	16	14/31-11
101	Nowa Dąbrowa	15	13/31-11
102	Nowa Dąbrowa	9	7/31-11
103	Nowa Dąbrowa	14	12/31-11
104	Nowa Dąbrowa	13	11/31-11
105	Nowa Dąbrowa	12	10/31-11
106	Nowa Dąbrowa	6	106/30-11
107	Nowa Dąbrowa	4	104/30-11
108	Nowa Dąbrowa	5	105/30-11
109	Nowa Dąbrowa	3	103/30-11
110	Nowa Dąbrowa	10	8/31-11
111	Nowa Dąbrowa	11	9/31-11
112	Stara Dąbrowa	23	44/30-11

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Nr stan. w wykazie*	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na arkuszu
113	Stara Dąbrowa	22	43/30-11
114	Stara Dąbrowa	24	45/30-11
115	Stara Dąbrowa	20	41/30-11
116	Stara Dąbrowa	13	34/30-11
117	Stara Dąbrowa	11	32/30-11
118	Stara Dąbrowa	9	30/30-11
119	Stara Dąbrowa	2	23/30-11
120	Stara Dąbrowa	8	29/30-11
121	Stara Dąbrowa	5	26/30-11
122	Stara Dąbrowa	7	28/30-11
123	Stara Dąbrowa	6	27/30-11
124	Stara Dąbrowa	4	25/30-11
125	Stara Dąbrowa	3	24/30-11
126	Stara Dąbrowa	10	31/30-11
127	Stara Dąbrowa	12	33/30-11
128	Stara Dąbrowa	18	39/30-11
129	Stara Dąbrowa	17	38/30-11
130	Stara Dąbrowa	15	36/30-11
131	Stara Dąbrowa	16	37/30-11
132	Stara Dąbrowa	11	8/30-11
133	Tolcz	4	3/30-11
134	Tolcz	1	1/30-11
135	Tolcz	8	5/30-11
136	Tolcz	2	2/30-11
137	Tolcz	7	28/30-11
138	Tolcz	12	105/30-11
139	Tolcz	13	16/29-11
140	Tolcz	14	17/29-11
141	Białuń	13	34/29-11
142	Białuń	14	39/29-11
143	Białuń	5	14/30-11
144	Białuń	4	13/30-11
145	Białuń	3	12/30-11
146	Białuń	2	11/30-11
147	Białuń	1	10/30-11
148	Białuń	7	16/30-11
149	Białuń	8	17/30-11
150	Białuń	10	19/30-11
151	Białuń	11	20/30-11
152	Krzywnica	1	67/30-11
153	Krzywnica	38	102/30-11
154	Krzywnica	37	101/30-11
155	Krzywnica	35	99/30-11

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Nr stan. w wykazie*	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na arkuszu
156	Krzywnica	36	100/30-11
157	Krzywnica	3	69/30-11
158	Krzywnica	6	70/30-11
159	Krzywnica	23	87/30-11
160	Krzywnica	7	71/30-11
161	Krzywnica	19	83/30-11
162	Krzywnica	30	94/30-11
163	Krzywnica	34	98/30-11
164	Krzywnica	29	93/30-11
165	Krzywnica	2	68/30-11
166	Krzywnica	22	86/30-11
167	Krzywnica	28	92/30-11
168	Krzywnica	27	91/30-11
169	Krzywnica	32	96/30-11
170	Krzywnica	31	95/30-11
171	Krzywnica	25	89/30-11
172	Krzywnica	26	90/30-11
173	Krzywnica	24	88/30-11
174	Krzywnica	15	79/30-11
175	Krzywnica	18	82/30-11
176	Krzywnica	17	81/30-11
177	Krzywnica	14	78/30-11
178	Krzywnica	13	77/30-11
179	Krzywnica	11	75/30-11
180	Krzywnica	12	76/30-11
181	Krzywnica	10	74/30-11
182	Krzywnica	9	73/30-11
183	Krzywnica	8	72/30-11
184	Nowy Młyn	1	64/30-11
185	Nowy Młyn	2	65/30-11
186	Nowy Młyn	3	66/30-11
187	Chlebówko	18	63/30-11
188	Chlebówko	17	62/30-11
189	Chlebówko	3	48/30-11
190	Chlebówko	1	46/30-11
191	Chlebówko	5	50/30-11
192	Chlebówko	6	51/30-11
193	Chlebówko	7	52/30-11
194	Chlebówko	9	54/30-11
195	Chlebówko	10	55/30-11
196	Chlebówko	11	56/30-11
197	Chlebówko	13	57/30-11

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stara Dąbrowa na lata 2019 – 2022

Nr stan. w wykazie*	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na arkuszu
198	Chlebówko	20	40/29-11
199	Chlebówko	19	38/29-11
200	Chlebówko	24	57/29-11
201	Chlebówko	23	56/29-11
202	Chlebówko	21	54/29-11
203	Chlebówko	22	55/29-11
204	Rosowo	26	170/3-12
205	Rosowo	25	169/13-23
206	Rosowo	24	168/13-23
207	Rosowo	23	167/13-23
208	Rosowo	22	166/13-23
209	Rosowo	21	165/13-23
210	Rosowo	14	158/13-23
211	Rosowo	13	157/13-23
212	Rosowo	1	145/30-12
213	Rosowo	2	146/13-25
214	Rosowo	3	147/13-25
215	Rosowo	4	148/13-23
216	Rosowo	5	149/13-23
217	Rosowo	7	151/13-23
218	Rosowo	8	152/13-23
219	Rosowo	9	153/13-23
220	Rosowo	12	156/13-23
221	Rosowo	10	145/30-12
222	Rosowo	11	155/13-23
223	Rosowo	15	30-12/159
224	Rosowo	6	150/13-24
225	Stara Dąbrowa	21	42/30-11

*wykaz stanowisk archeologicznych wg numeracji zawarty jest w opracowaniu Wilgockiego E. „Zasób archeologiczny gminy Stara Dąbrowa”.

